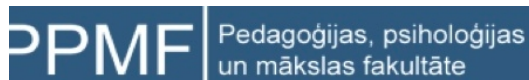

Valsts izglītības attīstības aģentūra

Irina Maslo

**LATVIJAS VAKARA (MAIŅU) SKOLU
OTRĀS IESPĒJAS FORMĀLĀ IZGLĪTĪBA
KĀ KOMPENSĒJOŠĀ „LABĀ PRAKSE”**

**Rīga
2015**

Pētījums „Jaunu izaicinājumu un to risināšanas iespēju identificēšana un analīze, kas ietekmē pieaugušo (18-24 gadi) iesaistīšanos (atgriešanos) mūža mācīšanās procesā” rezultātos ir īstenots 2011.-2015. gadā ESF finansētā projekta Nr. 2011/0011/1DP/1.2.2.3.2/11/IPIA/VIAA/001 „Atbalsts izglītības pētījumiem” (1.2.2.3.2.apakšaktivitāte) ietvaros Latvijas Republikas Izglītības un Zinātnes ministrijas Valsts Izglītības attīstības aģentūras vadībā sadarbībā ar Latvijas Universitāti.

Autori:

Irina Maslo, projekta vadošā pētniece

irina.maslo@lu.lv

Svetlana Surikova, pētījuma vadošā pētniece

svetlana.surikova@lu.lv

Tamāra Pigozne, pētījuma pētniece

tamara.pigozne@lu.lv

Ija Lasmane, pētījuma zinātniskā asistente

ija.lasmane@ventspils.lv

Iveta Rubene, Ventspils vakara vidusskolas latviešu valodas un literatūras skolotāja, direktora vietniece audzināšanas jomā

iveta.rubene@ventspils.lv

Secinājumi un priekšlikumi priekšlaicīgās mācību pārtraukšanas kompensējošo pasākumu mērķtiecīgas stratēģijas īstenošanai ir izstrādāti sadarbībā ar Āzijas un Eiropas izglītības un mūžmācīšanās pētniecības oficiālā tīklojuma ceturtnā pētniecības tīkla „Mūža mācīšanās sekmēšanas nacionālās stratēģijas” ekspertiem **Zenaidu Q. Reyes (Filipīnas)**, **Vaivu Zuzeviciutee (Lietuva)**, **Adinarayanu Reddi & Uma Devi (Indija)**.

ESF projekts Nr. 2011/0011/1DP/1.2.2.3.2/11/IPIA/VIAA/001 „Atbalsts izglītības pētījumiem”
(1.2.2.3.2.apakšaktivitāte)

©Valsts Izglītības attīstības aģentūra & Latvijas Universitāte, Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes
Pedagoģijas zinātniskais institūts

Institūta Zinātniskās padomes lēmums nr. 2015/1

www.pzi.lu.lv

ISBN 978-9934-527-31-9

PATEICĪBA

Pateicamies Āzijas un Eiropas izglītības un mūžmācīšanās pētniecības oficiālajam tīklojumam (ASEM LLL HUB) un tā sekretariāta vadītājiem Arne Carlsenam and Que Anh Dangei (2011-2012), Clausam Holmsam un Andersam Martinsenam, un īpaši ceturta tīkla „Mūžmācīšanās Nacionālās stratēģijas” koordinatoriem Hanam Minam un Michaelam Osborne par iespēju prezentēt un apspriest sadarbības pētījuma metodoloģiju kopā ar vakara (maiņu) skolu pārstāvjiem un uzaicinātiem ASEM LLL HUB ekspertiem nacionālajā starpreģionālajā darba sanāksmē Rīgā 2011. gada septembrī un Ķīnā, Šanhajā 2011.gada decembrī, un sirsnīgi pateicamies visiem pētniecības tīkla un ASEM LLL HUB ekspertiem par padomiem un ierosinājumiem.

Pateicamies projekta īstenotājiem, pētniekiem Ritai Birziņai, Andrai Fernātei un Inetai Lūkai, un īpaši Aelitai Bērziņai, Jēkabpils Vakara vidusskolas direktorei (pētījuma 1. cikls), Brigitai Preisai, Jelgavas Vakara (maiņu) vidusskola (pētījuma 2. cikls), visiem skolu direktoriem, kuri sniedza papildu informāciju par savām vakarskolām (pētījuma 3. cikls), par līdzdalību pētījumā, tā koordināciju un organizāciju. Mūsu pateicība Aizkraukles Vakara (maiņu) vidusskolas, Aizputes novada neklāties vidusskolas, Cēsu 2. vidusskolas, Gulbenes vakara (maiņu) vidusskolas, Jēkabpils vakara vidusskolas, Jelgavas novada Neklāties vidusskolas, Jelgavas Vakara (maiņu) vidusskolas, Jūrmalas vakara vidusskolas, Limbažu 3. vidusskolas struktūrvienības - Limbažu Jauniešu un pieaugušo vakara (maiņu) vidusskolas, Līvānu novada Vakara (maiņu) vidusskolas, Ludzas novada vakara vidusskolas, Madonas vakara un neklāties vidusskolas, Preiļu novada Vakara (maiņu) un neklāties vidusskola, Rēzeknes vakara vidusskola, Rīgas 14. vakara (maiņu) vidusskolas, Rīgas 18. vakara (maiņu) vidusskolas, Rīgas Raiņa 8. vakara (maiņu) vidusskolas, Rīgas 9. vakara (maiņu) vidusskolas Rīgas vakara ģimnāzijas Saldus Vakara vidusskolas, Talsu novada Vakara un neklāties vidusskolas, Tukuma Vakara un neklāties vidusskolas un Valmieras 2. vidusskolas struktūrvienības - vakara (maiņu) vidusskolas ieinteresēto diskusiju dalībniekiem: jauniešiem, māmiņām un tēviem, skolotājiem un skolu vadībai, par nozīmīgu ieguldījumi pētījuma īstenošanā, ieinteresētu sadarbību, atvērtību un vēlmi dalīties savā pieredzē, lai pētījuma rezultātā tiktu iegūti objektīvi pierādījumi par situāciju vakara (maiņu) skolās, to nozīmes pieaugšanas posmā visā Eiropā un Āzijā mūžmācīšanās sekmēšanai.

Pētījuma par vakarskolām kā otrās iespējas kompensējošās formālās izglītības „labo praksi” Eiropas un pasaules starptautiski salīdzinošā perspektīvā rezultāti

Ar projektu „Atbalsts izglītības pētījumiem” no 2011. līdz 2015. gadam Latvija nodrošinās savu dalību Āzijas un Eiropas izglītības un mūžmācīšanās pētniecības (ASEM LLL Hub) ceturtajā pētniecības tīklā „Mūžizglītības politikas nacionālās stratēģijas pilsoņu motivācijas veicināšanai un tālākizglītības un mācīšanās šķēršļu novēršanai” (skat. 1. pielikumu). Pētījumā tika analizēti šķēršļi (izaicinājumi) un to pārvarēšanas labās prakses piemēri (iespējas).

Viens no projekta uzdevumiem bija identificēt jaunus izaicinājumus (šķēršļus) un to pārvarēšanas iespējas, kas jāņem vērā, definējot izglītības politiku attiecībā uz pieaugušo (18-24) ar nepabeigtu pamata vai vidējo izglītību iesaistīšanos izglītības (mācīšanās) procesā ar mērķi, **lai, pamatojoties vakara (maiņu) skolu „labajā praksē”, izstrādātu priekšlikumus nepieciešamiem kompensējošiem pasākumiem 18-24-gadīgo priekšlaicīgi mācības pārtraukušo atgriešanai formālajā otrās iespējas izglītībā.**

Pētījuma gaitā atklātie pierādījumi ir apkopoti šajā ziņojumā. To noteikšanai no 2011. līdz 2013. gadam ir veikta sarežģīto mācību priekšmetu mācīšanās, pieaugušo izglītotājiem nepieciešamo kompetenču, e-mācīšanās un mācīšanās darba vietā situācijas analīze Latvijas nacionālajā kontekstā un Āzijas un Eiropas (ASEM) valstu mūžizglītības perspektīvā, izzinot obligāto izglītību priekšlaicīgi pārtraukušo un vakara/maiņu skolotāju (skat. 2.pielikumu) viedokļus (667 aptaujātie, t.sk. 331 obligāto izglītību priekšlaicīgi pārtraukušais un 336 vakara/maiņu skolu skolotāji). Situācijas padziļinātai izpētei Latvijas reģionos, jaunu iespēju noteikšanai atsevišķu vakarskolu kontekstā un reģionālā kontekstā organizētas 10 reģionālās fokusgrupu diskusijas, t.sk. piecas skolotāju un piecas skolēnu fokusgrupu diskusijas, kurās piedalījās 116 dalībnieki, t.sk. 72 obligāto izglītību priekšlaicīgi pārtraukušie, kā arī veikta priekšlaicīgi mācības pārtraukušo, kuri ir atgriezušies formālajā otrās iespējas izglītībā, mācīšanās pieredzes *ex-post facto analīze*. Tā rezultātā atklāts:

1. Kas mācās vakara (maiņu) skolās mūsdienās?
2. Kāpēc obligāto izglītību priekšlaicīgi pārtraukušie izvēlas izglītības turpinājumu vakara (maiņu) skolās?
3. Kāds ir „labs” vakara (maiņu) skolas skolotājs?
4. Kādas iespējas nodrošina vakara (maiņu) skolas?
5. Kāds atbalsts ir nepieciešams vakara (maiņu) skolām?

Secinājumi un priekšlikumi priekšlaicīgās mācību pārtraukšanas **kompensējošo pasākumu mērķtiecīgai turpināšanai** ir izstrādāti sadarbībā ar Āzijas un Eiropas izglītības un mūžmācīšanās pētniecības oficiālā tīklojuma ceturtajā pētniecības tīkla „Mūža mācīšanās sekmēšanas nacionālās stratēģijas” ekspertiem profesoru **Adinarayanu Reddi un Dr. Umu Devi (Indija), profesori Vaivu Zuzeviciutee (Lietuva) un profesori Zenaidu Q. Reyes (Filipīnas)** un apspriesti tā ikgadējā sapulcē Bangkokā (Taizemē) 2013. gada decembrī, 2014. gada aprīlī Hamburgā (Vācijā) un ir publiskoti 2015. gada 25. februārī (skat. 3.pielikumu).

KAS IR PRIEKŠLAICĪGI MĀCĪBAS PĀRTRAUKUŠIE (ESL)?

Saskaņā ar Eiropas Komisijas sniegto definīciju jēdziens „Priekšlaicīga mācību pārtraukšana” ietver visus izglītības un mācību pārtraukšanas veidus pirms ir pabeigta vidējā izglītība vai ekvivalents profesionālās izglītības un mācību veids (*European Commission, 2013a, 2.lpp.*), tā ir sarežģīta parādība, ko „izraisa dažādi individuāli, izglītības un sociāli ekonomiskie faktori” (*European Commission, 2013a, 4.lpp.*) un „var tikt novērsta, izmantojot sistemātiskas, uz pierādījumiem balstītas politikas veidošanu” (*European Commission, 2013b, 5.lpp.*).

Priekšlaicīga mācību pārtraukšana ir šķērslis ekonomikas izaugsmei un nodarbinātībai. Tā kavē produktivitāti un konkurētspēju, un veicina nabadzību un sociālo atstumtību. Sakarā ar darbaspēka samazināšanos, Eiropai ir pilnībā jāizmanto savi cilvēkresursi.

Jauniešiem, kas priekšlaicīgi pamet izglītību un mācības, neizbēgami trūkst prasmes un kvalifikācija, kā arī tie saskaras ar nopietnām, pastāvīgām problēmām darba tirgū (*Eurofound, 2012; European Commission, 2013c, d, e, 1.lpp.*).

Latvijā 2002.gadā priekšlaicīgi mācības pārtraukušie veidoja 16.9%, lai gan šis rādītājs Latvijā ir samazinājies ātrāk nekā citur Eiropā, 2013.gadā samazinoties līdz 10.5%. Tas daļēji atspoguļo spēcīgu formālās otrās iespējas sistēmu, kuru iespējams uzlabot, pilnībā īstenojot uz mācīšanās rezultātiem balstīto pieeju. Stratēģijas „Eiropa 2020” ietvaros ES dalībvalstis (tai skaitā Latvija) vienojās augstākajā politiskajā līmenī noteikt valsts mērķus, lai samazinātu priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu, ņemot vērā to sākuma stāvokli un situāciju valstī. Piemēram, Latvijas nacionālais mērķis ir <13,4%. ES mērķis līdz 2020. gadam ir procentuāli samazināt priekšlaicīgi mācības pārtraukušo skaitu uz mazāk kā 10%. (*European Commission, 2011a*).

Priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas problēma tiks risināta saistībā ar to [t.i., ES dalībvalstu] Valsts Reformu programmām, aprakstot stratēģijas un pasākumus, ko tās veiks, lai sasniegtu savus nacionālos mērķus. Valsts mērķi obligāto izglītību nepabeigušo īpatsvara samazināšanai veicinās politikas attīstību šajā jomā un palielinās spiedienu uz lietderīgu un efektīvu politiku. Ziņojumi par valsts „Eiropa 2020” stratēģiskiem mērķiem, izmantojot „Gadskārtējās Izaugsmes aptaujas”, radīs lielāku spiedienu uz uzraudzības politikas efektivitāti, tās panākumiem un trūkumiem. Esošais stratēģiskais pamats sadarbībai izglītības un mācīšanās jomā, tās instrumenti un ziņošanas mehānismi atbalstīs efektīvas politikas pret priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu īstenošanu. Tas veidos platformu dalībvalstu progresa izcelšanai, ko nodrošinās pārlicinoši un salīdzināmi priekšlaicīgas mācību pamešanas identifikācijas indikatori (*European Commission / EACEA / Eurostat / Cedefop, 2014b,c, 8.lpp.*).

Agrāk priekšlaicīga mācību pamešana tika uzskatīta kā parādība ar divām pretrunīgām īpašībām. No vienas puses, priekšlaicīga mācību pārtraukšana tika uzskatīta par kaut ko „paredzamu” vai „sagaidāmu”, piemēram, starp dažām īpašām audzēkņu grupām, kopienām vai apvidiem. No otras puses, priekšlaicīgi mācības pārtraukušie tika uzskatīti par kaut ko, kas notika negaidīti.

Pēc Eiropas Savienības (ES) definīcijas, kuru izmanto Latvijā, mācības priekšlaicīgi pārtraukušie ir (*European Commission/EACEA/Eurostat/Cedefop 2014a, 103.lpp.*):

- tie, kuri nekad nav uzsākuši vidējās izglītības programmu (nesācēji);
- tie, kuri uzsāka programmu, bet neizdevās to pabeigt (izkrituši);
- tie, kas faktiski pabeidza programmu, bet nenokārtoja gala pārbaudījumu.

Turklāt, lai gan ES ierobežo priekšlaicīgi mācības pārtraukušos konkrētā vecuma grupā (18 līdz 24 gadu vecumā), valsts definīcijas parasti netiek ierobežotas pēc vecuma, ar vecuma pārklājumu atspoguļojot kontekstu valstī attiecībā uz līdzdalību vispārējās obligātās izglītības iegūšanā.

PRIEKŠLAICĪGI MĀCĪBAS PĀRTRAUKUŠO MĒRĶGRUPAS

Pirmā izglītību priekšlaicīgi pārtraukušo mērķgrupa ir „Atsākušie mācības pēc ilgākā pārtraukuma”

Vairākums mācības priekšlaicīgi pārtraukušie agrāk vai vēlāk atsāk mācīties visos Latvijas reģionos tāpat kā citās Eiropas un Āzijas valstīs:

„Atsākušie mācības pēc ilgāka pārtraukuma”

1. Izglītība viņiem ir vērtība, jo viņi paši plāno savu mācīšanās atbalstu savai dzīves un darba situācijai, kas noteica priekšlaicīgu izglītības pamešanu (piedzima bērni; jaunība bija jāziedo bērniem; bija nozīmīgs darbs, kur varēja labi pelnīt u.c.).
2. Viņiem ir vajadzība apvienot darbu un izglītību.
3. Viņi ir motivēti iegūt izglītību neatkarīgi no viņu dzīves un darba apstākļiem. Piem., iegūt obligāto pamatizglītību, tad iegūt profesionālo kvalifikāciju un tad atnākt uz vakara (maiņu) vidusskolu, lai iegūtu vispārējo vidējo izglītību utt. Sociālās pārmaiņas sekmējošai (transformējošai) mācīšanās videi (ģimenes, draugu un darba vietas vidēm, it īpaši skolas videi) viņu mācīšanās sekmēšanai ir liela nozīme, jo:
  - tikai daļa no viņiem ir spējīga risināt savas dzīves un darba problēmsituācijas patstāvīgi un spēj atsākt mācības bez ārējā atbalsta;
  - lielākajai daļai ir vajadzīgs tuvākās vides atbalsts (piem., draugs, vīrs, brālis, kāds cits, u.c.). Jāņem vērā, ka ir konstatēti tikai daži gadījumi, kad padomu izglītības ieguves atsākšanai un atbalstu snieguši vecāki. Vēl vairāk: fokusgrupu diskusiju dalībnieki norādīja uz nepieciešamību, lai viņu tuvumā būtu kāds gados vecāks cilvēks, kas varētu dot padomu dažādās dzīves un darba situācijās). Tādējādi ārējais atbalsts katra izglītojamā dzīves un darba apstākļos ir būtisks, lai atsāktu mācības.

1. Pētījuma rezultāti sakrīt ar Latvijā veiktās PISA 2014 pētījuma padziļinātas analīzes rezultātiem un secinājumu par ģimenes izglītības un kultūrvides nozīmi mācīšanās sekmēšanā. Tādējādi, ģimenes izglītības un kultūrvides nozīme mācīšanās sekmēšanā ir ievērojama Latvijā Eiropas vienotās izglītības telpas kontekstā.
2. Tā kā šīs mērķgrupas tuvākā sociālā vide bieži nav draudzīga un atbalstoša, ārējam atbalstam viņu dzīves un darba apstākļos ir īpaša nozīme, lai atsāktu mācības (*darba devējs prasa, lai es pabeigtu vispārējo vidējo izglītību – piemēram, Zemgalē*), kā arī *vietējās un reģionālās kultūrvides loma (es gribu pilnveidot savu CV, visi mani draugi ir ieguvuši vispārējo vidējo izglītību –, piemēram, Kurzemē) un saprotoši skolotāji, kuri ir ieinteresēti un vēlas palīdzēt (klasesbiedri un skolotāji, kas „varētu palīdzēt” jebkurā situācijā, ir visbiežāk minēti Latgalē)*.
3. *Kurzemes reģionā izglītību priekšlaicīgi pārtraukušie uzsvēra ierobežotas iespējas apvienot darbu un izglītību; vairumā gadījumu tas notika tādēļ, ka viņiem bija iespēja iegūt labi atalgotu darbu ārpus valsts. Šajā reģionā visbiežāk novērojams, ka izglītības pārtraukšana saistīta ar darbu ārzemēs*

un dzīvesvietas maiņu.

Otrā un trešā izglītību priekšlaicīgi pārtraukušo mērķgrupas ir „Ar negatīvu mācīšanās pieredzi (neveiksmīgu mācīšanos) pamatskolā” un „Ar neiegūto darba pieredzi”. Tās ir savstarpēji cieši saistītas.

Ievērojamu mācības priekšlaicīgi pārtraukušo mērķgrupas daļu veido pieaugušie un jaunieši (pēdējos gados t.sk. nepilngadīgie), kuri obligātā skolas vecumā ir ieguvuši neveiksmīgu mācīšanās pieredzi.

Neveiksmīgu mācīšanos kā priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas iemeslu raksturo mācīšanās „veiksmes trūkuma” pazīmju individuālā kombinācija:

- sliktu atzīmju saņemšana pārbaudes darbos [dominējošs];
- lielākas algas neiegūšana: cilvēki saprot, ka viņiem jāmacās, jāapgūst kaut kas jauns [tikai viens gadījums];
- panākumu gūšanas iespēju trūkums pašattīstības jomā, praktiski darbojoties ikdienas dzīves situācijās;
- mācīšanās no grāmatām, neietverot mācīšanos ārpus stundām;
- mācības bez prakses darba vietā un bez skolas informālajām sanāksmēm mācīšanās vietās;
- obligātas mācīšanās dominānce salīdzinājumā ar brīvprātīgu mācīšanos, ņemot vērā indivīda mērķi, lai uzzinātu kaut ko jaunu;
- iespēju trūkums, lai mācītos no savām un citu kļūdām, kas ir labāks ceļš, lai sekmētu veiksmīgu mācīšanos, nekā kļūdu labošana pārbaudes darbos atzīmes dēļ;
- zems mācīšanās rezultātu sociālās ietekmes līmenis.

Analizējot biogrāfiskos stāstus, tika konstatēta statistiski nozīmīga priekšlaicīgas izglītības pārtraukšanas iemeslu kombinācija, kas izraisa neveiksmīgu mācīšanos un līdz ar to nosaka izglītības priekšlaicīgu pamešanu:

Vispārīzglītojošo dienas skolu skolotāju individuālo īpašību un kompetenču trūkums, mācību procesa saturiska pārslodze ar teorētisku saturu, kuram ir pārāk liela nozīme mācību procesā, kā arī zems skolēnu lasītprasības un rēķinprasības līmenis un darba pieredzes gūšanas nepieciešamības iemeslu kombinācija nosaka priekšlaicīgu izglītības pārtraukšanu.

Ceturrtā priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mērķgrupa ir „Ar negatīvu attieksmi pret tradicionālām mācībām dienas skolā”

„Ar negatīvu attieksmi pret tradicionālām mācībām dienas skolā”

Tradicionālo skolas mācību procesa noraidīšanu izraisa šādu iemeslu individuālā kombinācija:

- mācību procesa organizācija dienas skolā (daudz mācību stundu, nepieciešamība katru dienu apmeklēt nodarbības klātienē);
- dienas skolas skolotāju nevienlīdzīga attieksme pret visiem skolēniem, negatīvā attieksme un mācību vide, kas neveicina mācīšanos emocionāli un sociāli;
- pedagoģiskais process ir orientēts uz skolēnu-bērnu, nevis pieaugušo mācīšanos. Pieaugušajiem ir nepieciešama komunikācija ar skolotāju kā vienlīdzīgu „mācību partneri” (izglītību priekšlaicīgi pārtraukušajiem ir nepieciešama dialogiskā mācīšanās, mācīšanās kopā ar un no pieredzējušiem kolēģiem);
- liels mājasdarbu apjoms dienas skolās, kur uzsvars ir likts uz mājasdarbu, nevis darbu mācībām stundās;
- izslēdzošā (atstumtību veicinoša), nevis iekļaujošā pamatskola un vidusskola, darbs ar labākiem skolēniem;
- pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības orientācija uz sasniegumiem, nevis mācīšanās panākumiem;
- nav iespējams savienot mācības ar hobijiem (sports, mūzika u.c.).

1. Šī priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mērķgrupa ir raksturīga Rīgai.
2. Rīgā priekšlaicīgā izglītības pamešana ir saistīta:

- ar neapmierinātu vēlmi mācīties „kā pieaugušajiem”, nevis kā bērniem. Jaunieši uzsvēra pieaugušo vajadzību pildīt ģimenes pienākumus, apvienot darbu ar mācībām, atrast laiku saviem hobijiem un iegūt papildu profesionālo izglītību;
- **jaunieši pamet mācības, jo nav labākie skolu reitingos, uz kuriem ir orientēta skolu darba kvalitātes novērtēšana: skolas ir orientētas uz skolēnu atzīmēm un mācību rezultātu sasniegumu sacensībā. Skolotāji pārsvarā strādā ar labākajiem skolēniem, un viņiem īpaši nav laika pievērst uzmanību tiem, kam ir nepieciešams individuāls atbalsts.**

Piektā priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mērķgrupa ir „Ar nepietiekamām pamatprasmēm”

„Ar nepietiekamām pamatprasmēm”

Matemātika ir viens no sarežģītākajiem mācību priekšmetiem:

Satura pārslogotība ar teorētiskām zināšanām. Piem., augstākās matemātikas saturs (logaritmi u.c.) pārslogo mācību saturu. Līdzīga situācija ir ar teorētisko zināšanu pārslogotību arī citos mācību priekšmetos, kurus gan priekšlaicīgi mācības pārtraukušie, gan vakara (maiņu) skolu skolotāji uzskata par sarežģītiem, līdz ar to nav pietiekami attīstītas dzīves un mūžmācīšanās pamatprasmes.

Matemātikas un lasīšanas prasmes nav pietiekami attīstītas **pamatizglītības posmā**:

Matemātika ir sarežģītākais mācību priekšmets. **68% no 18-24-gadīgiem, kuri ir mācījušies skolā matemātiku jau neatkarības atgūšanas laikā. Dabaszinātnes, savukārt, ir grūts priekšmets tiem, kuri to ir mācījušies pirms dabaszinātņu mācības jaunās pieejas ieviešanas (25+ vecumgrupai). Ķīmija ir sarežģīts mācību priekšmets tikai 18 - 24gadīgiem.**

Matemātikas **sekmīgas** apguves priekšnosacījums ir apgūta lasītprasme, kas ir pierādīts starptautiskajā pieredzē.

Viedokli par sarežģītiem mācību priekšmetiem	25+	18-24
Vēsture	0%	5%
Ķīmija	0%	11%
Dabaszinātnes	13%	0%
Angļu valoda	13%	2%
Ekonomika	13%	2%
Ģeogrāfija	13%	2%
Fizika	13%	9%
Matemātika	38%	68%

1. Lasītprasmes apguve pirms priekšmetu mācību ieviešanas ir priekšnosacījums sarežģīto mācību priekšmetu sekmīgai apguvei.
2. Mācību priekšmetu satura apgūšanas grūtības saistītas ar to, ka nav **saiknes ar reālo dzīvi**, toties ir orientācija uz mehānisku atkārtošanu, nevis uz **analītisku domāšanu** un reālo dzīvi. Šāda situācija ir ne tikai Latvijā, bet arī Dānijā un Malaizijā, kur jau ir reaģēts, mainot matemātikas mācīšanas metodiku.
3. **Nav izveidotas citas mūžmācīšanās pamatprasmes (mācību prasmes, kā komunikācijas, sadarbības, IKT, uzņēmējdarbības, plānošanas).**

Sestā priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mērķgrupa ir
„Ar citām speciālām un īpašām vajadzībām”

„Ar citām speciālām
un īpašām vajadzībām”

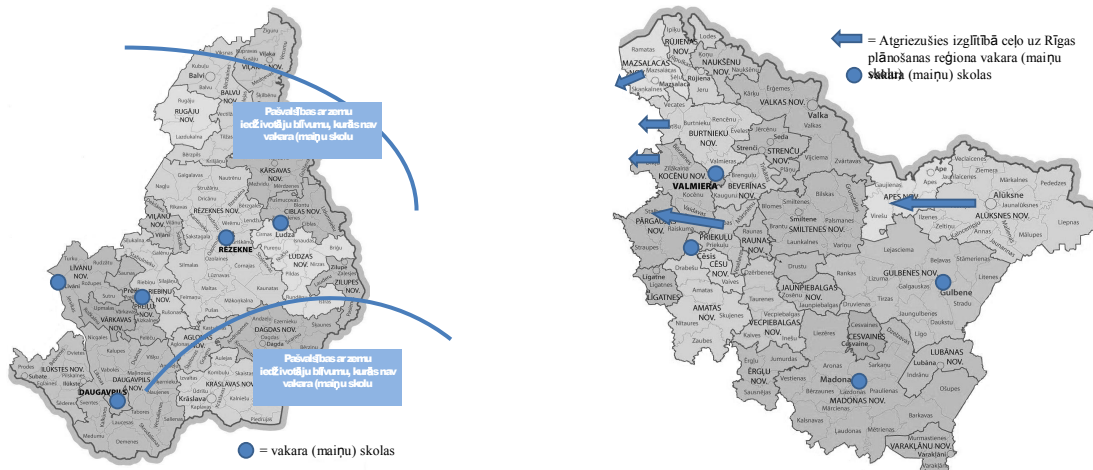
Mācību pārtraukšana ir saistīta ar

- sarežģītiem dzīves apstākļiem (vecāki, kas strādā ārzemēs vai/un ar materiālajām un/vai sociālajām grūtībām ģimenē);
- finansiāliem apstākļiem (piekļuves internetam izmaksas);
- veselības problēmām, īpašām mācīšanās un sociālās dezadaptācijas vajadzībām u.c.

Septītā priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mērķgrupa ir
„Ar ierobežotu izglītības institūciju pieejamību”

„Ar ierobežotu
izglītības
institūciju pieejamību”

1. Vidzemes reģiona laukos šī ir dominējoša mācības priekšlaicīgi pārtraukušo mērķgrupa – tie, kas ir atsākuši mācības. Viņi pārtrauc mācības izglītības ieguves ierobežoto iespēju dēļ (skat. 1.attēlu), nav iespējas apvienot darbu ar mācībām, kā arī nabadzības dēļ, jo nabadzības līmenis valstī kopumā ir diezgan augsts, it īpaši šajā reģionā. Arī transporta pakalpojumi ir dārgi (visos izteikumos parādās tādas frāzes kā „Es varēju ceļot”, „Es nevarēju ceļot”, „Man bija jāstrādā”).
2. Specifiska ir situācija Latgales reģionā saistībā ar dzīves apstākļiem un ekonomisko situāciju līdzīgi kā Vidzemē (**Gulbenes un Madonas pašvaldības**), kā arī pastāv akadēmiskie iemesli (satura neapgūšana), kas, šķiet, saistīti ar neregulāru skolas nodarbību apmeklēšanu, jo skolu ģeogrāfiskai izvietojuma sistēmai ir trūkumi, skolu apmeklēt ir fiziski grūti (liels attālums).

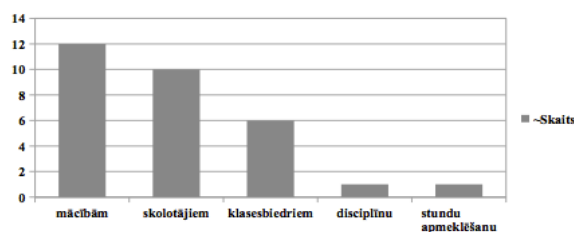
1.attēls. Ierobežotas piekļuves iespējas izglītības institūcijām

Vakara (maiņu) skolu skolotāju izteikumu analīzes rezultātā tika noteiktas šādas ar neveiksmīgu mācīšanos pamatskolā saistītās priekšlaicīgi mācības pārtraukušo apakšmērķgrupas:

Priekšlaicīgi mācības pārtraukšie no sākumskolas klasēm, par kuriem vakara (maiņu) skolu skolotājiem tiek pārmests no tiesībsarga puses. Tie ir:

- pārsvarā bērni un jaunieši no romu etniskās grupas, kas minēta vakarskolu skolotāju izteikumos (skat. 2.attēlu);
- sakarā ar: 1) konfliktiem ar klasesbiedriem vai/un ar skolotājiem; 2) nevēlēšanos mācīties. Disciplīnas problēmas un skolas kavējumus var uzskatīt par šo iemeslu sekām.

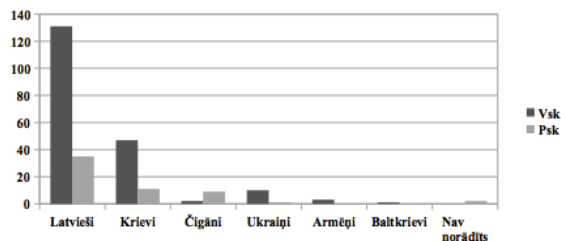
Iepriekšējā iestādē bija problēmas ar:

2.attēls. Problēmas iepriekšējā mācību iestādē. X vakara (maiņu) skolas tipisks piemērs

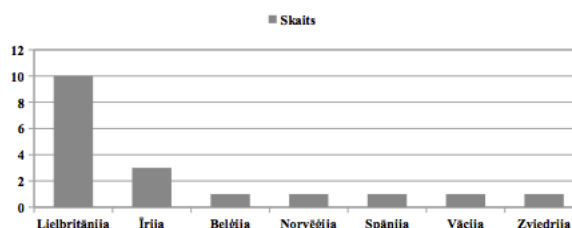
Latviski runājošie priekšlaicīgi mācības pārtraukšie no dienas skolām agrīnos izglītošanas posmos. Īpatsvars ir krasi mainījies vakarskolās - **latviski runājošo priekšlaicīgi mācības pārtraukušo skaits ir pieaudzis** (skat. 3.attēlu).

Krievvalodīgie priekšlaicīgi mācības pārtraukšie no dienas skolām sākumskolas izglītības posmos. Īpatsvars ir krasi mainījies vakarskolās - **krievvalodīgo priekšlaicīgi mācības pārtraukušo skaits ir samazinājies** (skat. 3.attēlu).

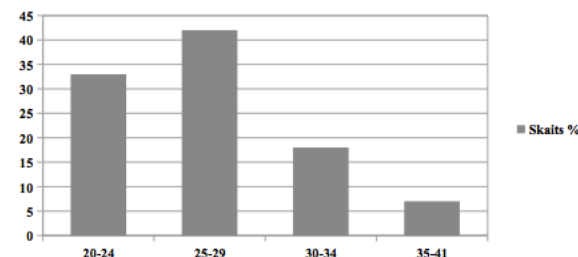
3.attēls. Latviski runājošo un krieviski runājošo pieaugušo skaits vakara (maiņu) skolā. X vakara (maiņu) skolas tipisks piemērs

Priekšlaicīgi mācības pārtraukuši ar migrantu izcelsmi (trešo valstu piederīgie) saistībā ar pieaugošu jauniešu mobilitāti (atsevišķie gadījumi) un no Latvijas izbraukušie (skat. 4.attēlu).

4.attēls. Dzīvesvieta ārzemēs. X vakara (maiņu) skolas tipisks piemērs

„Atbirušie” no regulārajām dienas skolām saistībā ar īpašām vajadzībām sociālās uzvedības korekcijā un priekšlaicīgi mācības pārtraukušie cietumos (skat. 5.attēlu).

5.attēls. 18-24-gadīgo īpatsvars ieslodzīto apmācības klasēs. X vakara (maiņu) skolas tipisks piemērs apdzīvojamā vietā ar cietumu

Tā kā priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas iemesli ir vairākos gadījumos saistīti ar „neveiksmīgas” mācīšanās pazīmju individuālo kombināciju, vakara (maiņu) skolu skolotāji izprot katra priekšlaicīgi mācības pārtraukušā vajadzības visās vecuma grupās, „koncentrējoties uz katra personisko stipro pušu un spēju veicināšanu”. Šādi izglītības priekšlaicīgas pamešanas iemesli tika identificēti:

- Nepieciešamība mācīties savā tempā un vietā. Rīgas reģions ziņo par lielāko nepilnību skaitu, bet, kas attiecas uz skolotājiem, tad Vidzemes reģiona skolotāji ziņoja par augstākajiem rādītājiem.
- Komunikācijas ar citiem jauniešiem trūkums. Priekšlaicīgi mācības pārtraukušajiem ir konstatēta vajadzība pēc lielāka konsultāciju skaita un iespējas sazināties ar pieaugušo izglītotajiem un citiem jauniešiem un pieaugušajiem tālmācībā trūkums. 18-24-gadīgie priekšlaicīgi mācības pārtraukušie norādīja uz komunikācijas nepieciešamību un uzsvēra mācīšanās kā dažādu viedokļu un uzskatu apmaiņas procesa svarīgumu. Šie fakti atklāja neatbilstību starp 18-24-gadīgo izglītību priekšlaicīgi pārtraukušo vajadzību pēc e-mācīšanās kā saziņas līdzekļa izmantošanas kopā ar citiem pieaugušajiem izglītojamajiem un starp pieaugušo izglītotāju orientāciju uz e-novērtējumu, kas, šķiet, liecina par trūkumiem izglītības vērtējuma politikā. Šis fakts norāda uz 18-24-gadīgo izglītību priekšlaicīgi pārtraukušo specializētajām vajadzībām, salīdzinot ar Latvijas kontekstu kopumā, kur priekšlaicīgi mācības pārtraukušie bija noskaņoti „pārsvarā neitrāli attiecībā uz tiešsaistes komunikāciju un sadarbošanos grupās” (Lee et al., 2013, 12.lpp.).
- Mūžizglītības prasmju trūkums (IKT). Puse no izglītību priekšlaicīgi pārtraukušajiem, kas atgriezās, lai turpinātu mācīties, pilnīgi piekrīt, ka viņiem ir nepieciešams uzlabot savas IKT prasmes esošajam darbam. Lai novērstu izglītības priekšlaicīgu pamešanu, nākotnē uzmanība būtu jāpievērš šīs iespējas nodrošināšanai dienas skolās.
- Sociālās un kognitīvās klātbūtnes trūkums mācīšanās. Atgriezeniskā saite ir jānodrošina laikus, kā arī mācību aktivitāšu svarīgiem termiņiem jābūt skaidri definētiem un laikus paziņotiem, lai novērstu izglītību priekšlaicīgu pamešanu nākotnē. Attiecībā uz kognitīvo klātbūtni e-mācīšanās procesā, tikai priekšlaicīgi mācības pārtraukušo 18-24-gadīgo vidū tika konstatētas būtiskas

atšķirības: respondentiem no Vidzemes reģiona - augstākās, bet no Latgales reģiona - ļoti zemas. Jomā, ko parasti sauc par kognitīvo („zināšana” un „domāšana”) sfēru (iesaistot domāšanas procesus), ir vajadzīga jauna kompensējošā stratēģija skolotāju profesionālā pilnveidē (kvalifikācijas paaugstināšanā) un izglītības politikas ietvarā kopumā.

- Vēl viens būtisks izglītības priekšlaicīgas pārtraukšanas iemesls ir mācīšanās procesa izvērtēšanas un novērtēšanas trūkums. 18-24-gadīgie norāda uz jaunas kultūras nepieciešamību, lai analizētu izglītojamo mācīšanās šķēršļus, uzraudzītu mācīšanās procesus, konstruktīvi izvērtējot mācību rezultātus, diagnosticētu audzēkņu stiprās puses un mācīšanās spējas, viņu attieksmi pret mācīšanos.
- Vajadzība pēc nozīmīgas e-mācīšanās pieredzes ir jauns izglītības priekšlaicīgas pārtraukšanas izaicinājums un iespējama jauna pieeja mācīšanai augstākās izglītības līmenī: „kritiskas izmaiņas nepieciešamas koledžas līmeņa mācīšanās izglītību priekšlaicīgi pārtraukušo e-mācīšanās pieredzes kvalitātes uzlabošanai. Vērtīgi mācību kursi ir tie, kas izaicina izglītību priekšlaicīgi pārtraukušos izmantot nozīmīgus mācīšanās veidus (*Mott, 2000, 28.lpp.*), aktīvās e-mācīšanās formas, un kur ir skolotāji, kas patiesi rūpējas par savu priekšmetu, saviem audzēkņiem un mijiedarbību starp mācīšanu un mācīšanos, jaspēj sadarboties ar jauniešiem un pieaugušajiem, kuri ir atgriezušies izglītībā. Visbeidzot labiem mācību kursiem nepieciešams mehānisms efektīvai atgriezeniskajai saiknei, novērtējumam un dizainam. Lai notiktu nozīmīga e-mācīšanās, „jābūt sava veida ilgstošām pārmaiņām, kas ir būtiskas skolēnu dzīvē” (*Mott, 2000, 30. lpp.*).
- „Mācīšanās darbavietai”¹ trūkums ir jauns izglītības priekšlaicīgas pamešanas izaicinājums un iespējama iemesls nākotnē. Pretrunu var atrisināt, ja darbiniekiem ir personīgā vēlme uzlabot savu darbu, uzskatot šos centienus kā brīvprātīgu darbību. Šajā ziņā ir svarīgi veicināt darbinieka organizācijas mērķu pieņemšanu un personīgo vēlmi uzlabot savu darbu. Lai sasniegtu šo mērķi, darbinieku profesionālās identitātes attīstība ir galvenais jautājums. Un mācīšanās darba vietā ir viens no privilēģētiem kontekstiem, lai to attīstītu (*Chisholm et al., 2013, 193.lpp.*).
- Vakarskolas skolotāja profesionālās identitātes attīstība ir balstīta uz trim pīlāriem: personīgās izvēles pieņemšana, personiskā iesaistīšanās darbā un atzīšanas procesi (*Day, et al., 2007*). Personīgā izvēle attīsta personīgās pārvaldes sajūtu, reflektēšanas kapacitāti par savu individuālo darbu. Iesaistīšanās darbā ir vienīgais veids, kā iegūt kompetences, izmantojot labākās iespējas. Sociālā atzīšana (no darba devējiem un citām iestādēm) un individuālā atzīšana (apmierinātība ar darbu, kompetences sajūta, uztvere par atrašanos īstajā vietā, darot vērtīgu darbu) sekmē organizācijas mērķu pieņemšanu un veicina personīgo vēlmi uzlabot darba veidus.
- Šie trīs aspekti (personīgās izvēles pieņemšana, sociālā un personīgā atzīšana un personiskās iesaistīšanās darbā iespēju radīšana) bija atstāti novārtā postpadomju darba vidē, kur gandrīz nebija vietas personīgai iniciatīvai, atbildībai par organizācijas rezultātiem un atzīšanas procesu, izņemot partijas intereses. Mūsuprāt, šis pētījums parādīja, ka zināmā mērā šie aspekti joprojām ir raksturīgi Latvijas kontekstam. Bet šķiet arī, ka arvien pieaug vēlme darbiniekiem uzņemties vairāk iniciatīvas, pārzināt to, kas notiek viņu profesionālajā jomā, izveidot reflektējošu praktiķu kopienu darba vietās, attīstīt personiskās un sociālās atzīšanas procesus (*Chisholm et al., 2013, 193.lpp.*).

Izglītības priekšlaicīgas pamešanas iemesli, kuri tika identificēti, analizējot biogrāfiskos stāstus, ir

1 „Mācīšanās darba vietā”- tas ir, kad mācības notiek tur, kur cilvēks strādā, un „mācīšanās darbavietai”- mājās, lai celtu kvalifikāciju, lai būtu izaugsmes iespējas (I.R.).

acīmredzami un statistiski nozīmīgi: personīgo īpašību un kompetenču trūkums dienas skolu skolotājiem; satura pārslodze un pārāk liela teorijas nozīme; zema jauniešu un pieaugušo lasītprasība un rēķinprasība; darba pieredzes ieguves nepieciešamība.

Katrā atsevišķā mācību priekšlaicīgās pārtraukšanas gadījumā ir dažādi iemesli, kas veido dažādas kombinācijas, ieskaitot garīgo veselību, attiecības ar skolotājiem un vienaudžiem, personas adekvātumu, emocijas u.c.; ne vienmēr šiem iemesliem ir akadēmisks raksturs.

Reģionālās atšķirības ir skaidri saskatāmas. Tā:

Vidzemes reģiona laukos ir dominējoša priekšlaicīgi mācību pārtraukšu pirmā mērķgrupa – tie, kas ir atsākuši mācības (*returners*). Viņi pārtrauc mācības izglītības ieguves ierobežoto iespēju dēļ, nav iespējas apvienot darbu ar mācībām, kā arī nabadzības dēļ, jo nabadzības līmenis valstī kopumā ir diezgan augsts, it īpaši šajā reģionā. Arī transporta pakalpojumi ir dārgi (visos izteikumos parādās tādas frāzes kā „Es varēju ceļot”, „Es nevarēju ceļot”, „Man bija jāstrādā”). *Rīgas reģiona* priekšlaicīgā mācību pārtraukšana ir saistīta ar:

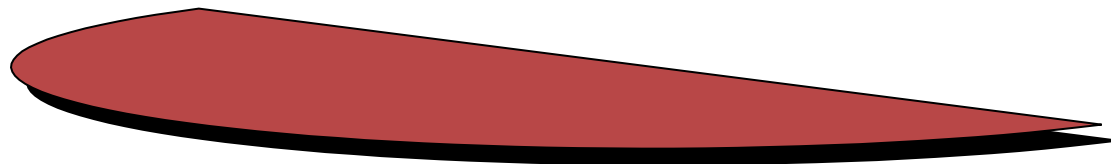
- neapmierinātu vēlmi mācīties „kā pieaugušajiem”, nevis kā bērniem. Jaunieši uzsvēra pieaugušo vajadzību pildīt ģimenes pienākumus, apvienot darbu ar mācībām, atrast laiku saviem hobijiem un iegūt papildu profesionālo izglītību;
- elitāro skolu orientāciju uz skolēnu atzīmēm un mācību rezultātu sasniegumu sacensībām. Jaunieši priekšlaicīgi pārtrauc mācības, jo nav labākie skolu reitingos. Skolotāji pārsvarā strādā ar labākajiem skolēniem, un viņiem īpaši nav laika pievērst uzmanību tiem, kam ir nepieciešams individuāls atbalsts.

Specifiska ir situācija *Latgales reģionā* saistībā ar dzīves apstākļiem un ekonomisko situāciju līdzīgi kā *Vidzemē (Gulbenes un Madonas pašvaldības)*, kā arī pastāv akadēmiskie iemesli (satura neapgūšana), kas, šķiet, saistīti ar neregulāru skolas nodarbību apmeklēšanu, jo skolu ģeogrāfiskai izvietojuma sistēmai ir trūkumi, skolu apmeklēt ir fiziski grūti (liels attālums).

Kurzemes reģionā priekšlaicīgi mācības pārtraukušie uzsvēra ierobežotas iespējas apvienot darbu un izglītību; vairumā gadījumu tas notika tādēļ, ka viņiem bija iespēja iegūt labi atalgotu darbu ārpus valsts: tas ir visvairāk novērojams šajā reģionā.

Zemgales reģionā visbiežāk tiek novēroti gadījumi, kad izglītības priekšlaicīga pamešana bija saistīta ar *darbu ārzemēs* un *dzīvesvietas maiņu*.

KĀDS IR „LABS” SKOLOTĀJS?

18-24-gadīgie priekšlaicīgi mācības pārtraukušie ir neatkarīgāki, patstāvīgāki, personīgi ieinteresētāki pārņemt atbildību par saviem nākotnes mācīšanās procesiem un tādējādi dod priekšroku tādiem vakarskolu skolotājiem kā pieaugušo izglītotājiem, kuri ir:

- **patiesāki**, atklātāki un nesavtīgāki;
- spēj **iedvesmot** izglītību priekšlaicīgi pārtraukušos, izmantot piemērotu ķermeņa valodu, pārvaldīt grupas dinamiku, risināt konfliktus un rīkoties, ņemot vērā demokrātiskās vērtības;
- veiksmīgi domātāji **komerciālajos jautājumos** (uzņēmējspēja un uzņēmējdarbība);
- orientēti uz savu specifisko zināšanu un prasmju nepārtrauktu **pilnveidi**;
- spēj būt **elastīgi**, reflektēt par savu profesionālo lomu, novērtēt savu praksi, saskatīt dažādas perspektīvas;
- orientēti uz dažādu iespēju nodrošināšanu izglītību priekšlaicīgi pārtraukušajiem, lai viņi spētu **praktiski pielietot** to, ko viņi ir iemācījušies, kā arī uz izglītību priekšlaicīgi pārtraukušo mācīšanās kapacitātes un attieksmes diagnosticēšanu;
- **atbalsta informālo mācīšanos**, pielieto pieaugušo mācīšanās teoriju savā mācīšanās, uzrauga izglītību priekšlaicīgi pārtraukušo mācīšanās procesus, rada drošu mācību gaisotni, rīkojas strukturēti.

Pierādījumi par atšķirībām un iespējām attiecībā uz 18-24-gadīgo mērķgrupas mācīšanās vajadzībām salīdzinājumā ar citu vecumgrupu vajadzībām pieaugušo izglītotāju profesionalizācijas jomā, kas tika identificēti šajā pētījumā, ļauj noteikt priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mācīšanos sekmējošas **didaktiskās un organizatoriskās kultūras** galvenās komponentes, kas atbalsta 18-24-gadīgo pieaugušo mācīšanos un atvieglo izglītību priekšlaicīgi pārtraukušo atkārtotu iesaistīšanos mācībās.

Pamatojoties uz vakara (maiņu) skolas labās prakses atsevišķiem gadījumiem, tika noteiktas pieaugušo mācīšanos sekmēšanas **didaktiskās kultūras un mācību procesa organizatoriskās kultūras pamatkomponentes**, kas atbalsta pieaugušo mācīšanos un ir vērstas uz priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mācīšanās rezultātiem (jaunu zināšanu konstruēšanu), kognitīvo un praktisko prasmju iegūšanu un kompetentu (patstāvīgu un atbildīgu) mācīšanos, tādējādi īstenojot pāreju no satura mācīšanās uz mācīšanās rezultātu sekmēšanas pieeju un līdz ar to, ieviešot inovatīvās izglītības kultūras mūžmācīšanās kontekstā, **pieaugušo mācīšanos sekmēšanas un pieaugušo mācību procesa organizatorisko kultūru**.

Pieaugušo mācīšanas kultūra, kas atbalsta priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mācīšanās vajadzības

Vakara (maiņu) skolu skolotāju pieaugušo mācīšanas didaktiskās kultūras pamatkomponentes

1. didaktiskais solis. *Vakara (maiņu) skolas skolotājs stiprina kopības izjūtu* pieaugušo vidū, virzot diskusiju par būtiskiem jautājumiem tādā veidā, lai palīdzētu priekšlaicīgi mācības pārtraukušiem mācīties ar panākumiem. Vienlaikus vakara (maiņu) skolas skolotājs, kā pieaugušo izglītotājs, nodrošina atgriezenisko saiti un palīdz viņiem:

- saprast savas stiprās un vājās puses;
- sazināties par svarīgiem jautājumiem saistībā ar mācību priekšmetu saturu, lai noskaidrotu tā būtību;
- sniedz skaidrus norādījumus par to, kā piedalīties mācību aktivitātēs, formulēt precīzus mācīšanās aktivitāšu izpildes laikus;
- izvēlas tēmas, kas atvieglo priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mācīšanos.

2. didaktiskais solis. *Mācīšanās kopienas virzīšana* uz mācību tēmas izpratni tādā veidā, kas palīdz priekšlaicīgi mācības pārtraukušajiem sakārtot savas domas un piedalīties produktīvā dialogā:

- mudina pieaugušos apgūt jaunas zināšanas;
- mudina pieaugušos dibināt labas attiecības ar kursa biedriem;
- sekmē piederības sajūtu un kritisku sevis pozicionēšanu mācīšanās kopienā, bagātinot to ar savām atšķirībām.

3. didaktiskais solis. *Klātienē, tiešsaistē vai tīmeklī īstenota komunikācija* ir lielisks starpnieks, lai *veicinātu sociālās attiecības*, kur priekšlaicīgi mācības pārtraukušie jūtas ērti. Tas palīdz izglītību priekšlaicīgi pārtraukušajiem saglabāt ticību sev un /vai uzticību citiem, jo, ja viņu pašu viedoklis tiek atzīts mācīšanās kopienā, attīstās sadarbības sajūta.

4. didaktiskais solis. *Problēmu risināšanas aktivitāšu izmantošana* mācību procesā palielina priekšlaicīgi mācības pārtraukušo interesi par mācību tēmām, izraisa viņu zinātkāri un motivē viņus izpētīt ar saturu saistītus jautājumus, kā arī izmantot dažādus informācijas avotus, lai izpētītu radušās problēmas. Prāta vētra un attiecīgās informācijas meklējumi palīdz priekšlaicīgi mācības pārtraukušajiem risināt ar saturu saistītus jautājumus.

5. didaktiskais solis. *Klātienē, tiešsaistē vai tīmeklī īstenotas diskusijas* ir vērtīgas, *palīdz priekšlaicīgi mācības pārtraukušiem saskatīt dažādas perspektīvas*. Jaunas informācijas apvienošana ar iepriekšējām zināšanām palīdzēs viņiem efektīvāk atbildēt uz mācību nodarbību laikā uzdotajiem jautājumiem. Tādā veidā veidosies viņu kompetence izskaidrojumu / risinājumu konstruēšanā un reflektēšanā par priekšmeta saturu. Tas sekmēs pamatjēdzienu labāku izpratni un uzlabos viņu spēju noteikt pašiem, kā jaunas zināšanas pārbaudīt pašam un kā tās pielietot praksē.

Mācību procesa organizatoriskās kultūras pamatkomponentes

1.mācību organizācijas solis. Mācību process tiek organizēts kā **tālmācības un jauktās mācīšanās kombinācija**, kas notiek dažādās garīgās, virtuālās, interpersonālās, starppersonu, fiziskās vietās (*Malloch, Cairns, Evans et al., 2011*), kā motivācijas, sekmēšanas un kompensējošas nodarbības vai /un kā konspektu, tekstu, attēlu, statistiskās informācijas prezentēšana, izmantojot interaktīvus mācību materiālus, piem., videoierakstus, demonstrējumus u.c..

2.mācību organizācijas solis. Vienlaikus mācības tiek atbalstītas ar individuālajām, pāru un grupu konsultācijām, kas notiek vienlaicīgi (sinhroni) un dažādos laikos (asinhroni), izmantojot ne tikai e-vingrinājumus un e-uzdevumus, pārbaudes e-darbus un e-testus (**tālmācības pamatelementi**), bet arī izmantojot sadarbību un mijiedarbību starp priekšlaicīgi mācības pārtraukušiem un vakarskolu skolotājiem kā pieaugušo izglītotājiem, kas tiek īstenota foruma diskusijās, *Skype* konferencēs, tērzētavās, kā arī aptaujās (jauni e-mācīšanās kultūras pamatelementi).

3.mācību organizācijas solis. Mācību procesā tiek nodrošinātas šādas iespējas:

- mācīties individuāli sev piemērotā tempā un laikā;
- apvienot darbu ar mācībām;
- dzīvot un strādāt citās valstīs;
- plānot pašam savu mācību laiku;
- sazināties tiešsaistē, jo nodarbību apmeklējums klātienē nav obligāts;
- apspriest jautājumus ar kursabiedriem;
- izvēlēties mācību resursus un mācīties atbilstoši savām vajadzībām un spējām;
- **iegūt jaunas zināšanas, attīstīt prasmes un demonstrēt savu kompetenci dažādās darba un dzīves situācijās.**

Sarežģīta mācību *satura* mācīšanas kultūras, kas atbalsta pieaugušo mācīšanās vajadzības, pamatkomponentes

Pierādījumi par iespējām attiecībā uz 18-24-gadīgo mērķgrupas mācīšanās vajadzībām salīdzinājumā ar citu vecumgrupu vajadzībām sarežģīto mācību priekšmetu apgūšanā, kas tika identificēti šajā pētījumā, ļāva noteikt sarežģīta mācību satura mācīšanas didaktiskās kultūras komponentes, kas atbalsta *sarežģītu priekšmetu mācīšanu vai uz saturu centrētu mācīšanu* ar e-mācīšanās starpniecību, tādējādi veicinot priekšlaicīgi mācības pārtraukušo atkārtotu iesaistīšanos mācībās.

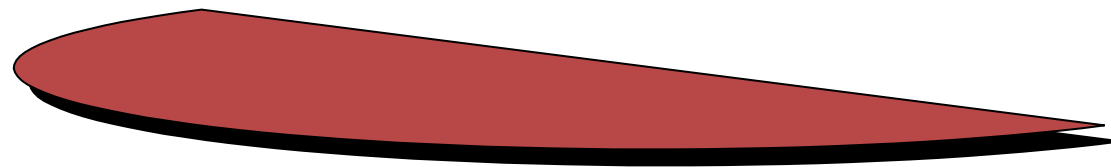
Tiek radītas mācīšanās situācijas sarežģīta mācību satura pielietošanai, **izmantojot e-mācīšanās iespējas**: priekšlaicīgi mācības pārtraukušie, izmantojot jaunus e-mācīšanās līdzekļus, komunicē ar vakarskolas skolotāju un citiem priekšlaicīgas mācības pārtraukušiem par lekcijās, manuskriptos, tekstos, attēlos, statistiskajā informācijā, interaktīvos mācību materiālos, piem., videoierakstos,

demonstrējumos u.c. piedāvātā mācību priekšmeta satura izmantošanas iespējām mācīšanās situācijās mācību priekšmeta kontekstā:

- sociāli interaktīvā mācīšanās atbalsta sadarbību;
- mijiedarbība starp priekšlaicīgi mācības pārtraukušajiem un vakarskolas skolotāju tiek nodrošināta ar diskusiju, forumu, tērzētavu un aptauju starpniecību;
- vakarskolas skolotāja rīcība pastiprina mācīšanās **kopienas izjūtas attīstību** un palīdz apspriest būtiskākus jautājumus tādā veidā, lai palīdzētu cits citam mācīties;
- vakarskolas skolotājs laikus nodrošina atgriezenisko saiti, kas palīdz katram saprast savas stiprās un vājās puses;
- vakarskolas skolotājs skaidri formulē kursa tēmas atbilstoši kursa mērķiem, sniedz skaidrus izskaidrojumus par to, kā īstenot mācīšanās aktivitātes, formulē precīzus mācīšanās aktivitāšu izpildes laikus un palīdz identificēt pretrunas (neskaidrības) mācību priekšmeta tēmās, kas palīdz izglītību priekšlaicīgi pārtraukušajiem mācīties;
- vakarskolas skolotājs virza mācīšanos uz mācību priekšmeta galveno jautājumu izpratni, kas palīdz katram sakārtot domas. Šis virzīšanas process sekmē iesaistīšanos un līdzdalību produktīvā dialogā, tādā veidā palīdzot pieaugušajiem mācīties. Vakarskolu skolotājs mudina katru izpētīt jaunas teorijas;
- vakarskolas skolotājs virza pieaugušo savstarpējo iepazīšanos, kas sniedz katram, kas mācās, piederības izjūtu un atvieglo **mācību kopienas izveidi**. Tiešsaistē vai tīmeklī īstenota komunikācija ir lielisks sociālās mijiedarbības līdzeklis 18-24-gadīgajiem. Viņi jūtas komfortabli, komunicējot tiešsaistē, piedaloties kursa diskusijās, mijiedarbojoties ar citiem kursa biedriem, vienlaikus saglabājot uzticības izjūtu, it īpaši, kad kursa biedri atzīst, pieņem viņu viedokli. Tiešsaistes diskusijas palīdz 18-24-gadīgajiem veicināt sadarbības izjūtu.

Inovātīvo pieaugušo mācīšanos sekmēšanas kultūru ieviešana nav iespējama bez inovatīviem risinājumiem vakara (maiņu) skolu darbībā, tās piedāvātām iespējām.

KĀDAS IESPĒJAS PIEDĀVĀ VAKARA (MAIŅU) SKOLĀS?

Pieaugušo un nepilngadīgo priekšlaicīgi mācības pārtraukušo īpatsvars vakara (maiņu) skolās ir mainījies: pieaugušo skaits ir pieaudzis, bet nepilngadīgo skaits ir sarucis. Formālo atzīmju šķērsgrīzumā ir grūti runāt par priekšlaicīgi mācības pārtraukušo pievienoto vērtību, jo katra priekšlaicīgi mācības pārtraukušo vislielākā vērtība vakarskolā ir saistīta ar to, kas notiek viņa sirdī, ar viņa attieksmi pret dzīvi, cilvēkiem, ar viņa atbildības sajūtu, tas ir tas, kas ir vissvarīgākais.

Vakara (maiņu) skolās ir heterogēnas mācību klases, jo nesen ir radusies tendence, ka mācības priekšlaicīgi pārtraukušie vairs nenāk uzreiz no dienas skolas, bet nāk mācīties pēc ilga pārtraukuma. Katrai grupai ir savas specializētās tipiskās problēmas. Pēc tam, kad vakarskolās notiek šo problēmu identificēšana, vakarskolas cenšas palīdzēt izglītību priekšlaicīgi pārtraukušiem tās risināt vispiemērotākajā veidā. Vakarskolas sniedz psiholoģisko atbalstu priekšlaicīgi mācības pārtraukušiem tajā brīdī, kad viņi atsāk sēdēt skolas solā. Nav svarīgi, cik veci viņi ir, bet viņi ir atgriezušies skolas vecumā, un uzticība ir ļoti svarīga.

Vakara (maiņu) skolas nodrošina formālās pamat- un vidējās izglītības sekmīgas ieguves iespējās visām pētījumā atklātām priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mērķgrupām (skat. 6.attēlu).

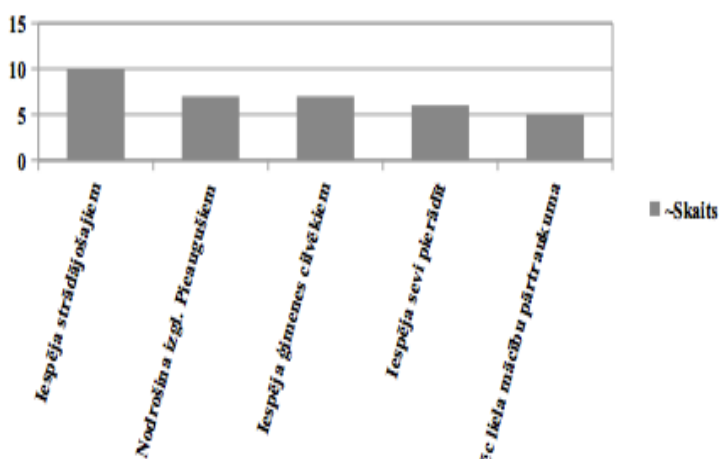
Iespēja mācīties strādājošajiem.

Nodrošina izglītību pieaugušajiem (dienas skola ir orientēta uz bērnu izglītību).

Iespēja ģimenes cilvēkiem.

Iespēja sevi pierādīt.

Iespēja pēc liela mācību pārtraukuma iegūt pamat- un vidējo izglītību.

6.attēls. Iespējas, kuras nodrošina vakara (maiņu) skola. X vakara (maiņu) skolas tipisks piemērs

Vakara (maiņu) skolas demonstrē kompensējošo „labo praksi” priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas iemesla novēršanai, kas saistīta ar „neveiksmīgas” mācīšanās *pazīmju kombināciju, respektējot katra priekšlaicīgi mācības pārtraukušā universālās (saistītas ar izglītības sistēmu) vajadzības visās vecuma grupās, koncentrējoties uz katra pieaugušā stipro pušu un spēju veicināšanu.*

Skolas prakse, kas atbalsta priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mācīšanās vajadzības

Pamatojoties „kompensējošās formālās otrās iespējas izglītības labās prakses” pierādījumos, ir noteiktas skolas kultūras, kas atbalsta priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mācīšanās vajadzības:

Elastīga mācību procesa organizācija, kas atbalsta priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mācīšanās vajadzības

1. Mācoties profesionālās pilnveides programmās un paralēli vakarskolā, ir iespējams apgūt profesionālo vidējo izglītību programmu 3 gados 4 gadu vietā.
2. Lai nodrošinātu mācīšanās iespējas strādājošiem jauniešiem un pieaugušajiem, reizi mēnesī skolotāji strādā arī sestdienās, lai konsultētu izglītību priekšlaicīgi pārtraukušos.
3. Lai kompensētu agrākos izglītības posmos iegūto pamatprasmju deficītu, ir ieviesta darbnīcas programma „Mācīšanās mācīties”, lai palīdzētu jauniešiem, kam nav nepieciešamo pamatprasmju, mācīties tās attīstīt.
4. Ir izveidoti konsultāciju punkti, kas palīdz jauniešiem un pieaugušajiem, kam ir grūtības.
5. Ir ieviesta modulārā pieeja izglītības programmu īstenošanā.
6. Rīta mācību kursi bezdarbniekiem, kuri var apmeklēt arī vakarskolu.
7. Elastīgs mācību process ar neklātienas un tālmācības elementiem.

Elastīgā programmu īstenošana, kas atbalsta priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mācīšanās vajadzības

1. Dienas (klātienas) un neklātienas programmas ar tālmācības elementiem un e-mācīšanās materiāliem; elastīgs konsultāciju laiks un elastīga eksāmenu organizācija.
2. Ārpusskolas aktivitātes profesionālo vakarskolu skolotāju vadībā, kā iespēja attīstīt savas radošās spējas.
3. Brīvdabas centri ar pedagoģiskās un sociālās korekcijas programmām.
4. Mācību programmu pielāgošana, lai katrs varētu mācīties savā ritmā.

5. Regulāras „mācību priekšmetu nedēļas” „karjeras nedēļas”, veselības dienas, radošās darbnīcas; darbs projektos praktiskā veidā, projektu rakstīšana/sagatavošana.
6. „Sadraudzības diena Brīvdabas muzejā.”
7. Dažādas pamatizglītības (pirmā līmeņa vidējās izglītības) un vispārējās vidējās izglītības (otrā līmeņa vidējās izglītības) programmas, kur katrs var mācīties atkarībā no savām vēlmēm un vajadzībām: speciālās izglītības programmas (izglītību priekšlaicīgi pārtraukušajiem ar mācīšanās grūtībām), pedagoģiskās korekcijas programmas un vispārīzglītojošās programmas, piedāvājot apgūt izglītību pilna un nepilna laika klātienē, neklātienē un tālmācības ceļā.
8. Bezmaksas brīvas līdzdalības princips, e-žurnālu izmantošana konsultācijām tiešsaistē vai mājasdarbu sūtīšanai/iesniegšanai.
9. Programmas ar profesionālo ievirzi (policija, robežsardze, tūrisms).
10. Atbalsta pasākumi: regulāras publikācijas laikrakstos, pozitīva rīcība, sabiedriska atzinība tiem, kas cīnās, lai darītu visu iespējamo, ne tikai atkarībā no rezultātiem, iesaistīšanās labdarības pasākumos, labi sociālie darbinieki, atbalsts māmiņām ar bērniem.

Mācīšanās darba vietā kultūra, kas atbalsta priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mācīšanās vajadzības

Pierādījumu analīze par atšķirībām un iespējām attiecībā uz 18-24-gadīgo mācīšanās vajadzībām salīdzinājumā ar citām vecumgrupām ir vajadzība mācīties darbam un dzīvei (*workplace learning*), kas tika identificēti šajā pētījumā, ļāva noteikt kultūru, kas atbalsta izglītību priekšlaicīgi mācības pārtraukušo atkārtotu iesaistīšanos mācībās:

Vakara (maiņu) skola nodrošina **tālmācības un jauktās mācīšanās kombināciju**, kas notiek gan e-vidē, gan klātienē, personīgi komunicējot ar pieaugušo izglītotāju vai instruktoru, izmantojot datoru mācībās. Tiešsaistes mācīšanās grupā notiek vienlaicīgi (sinhroni) un dažādos laikos (asinhroni). Individuālā mācīšanās tiešsaistē notiek skolēnu individuālajā tempā. Priekšlaicīgi mācības pārtraukušie un vakarskolu skolotāji izmanto e-vingrinājumus un e-uzdevumus zināšanu apguvei, e-darbus un e-testus pārbaudei.

Izglītības process nodrošina šādas iespējas:

- mācīties individuāli sev piemērotā tempā un laikā;
- apvienot darbu ar mācībām;
- dzīvot un strādāt citā valstī, mācoties Latvijā;
- plānot pašam savu mācību laiku;
- sazināties tiešsaistē (nodarbību apmeklējums nav obligāts);
- apspriest visus jautājumus ar kursabiedriem;

- izvēlēties mācību resursus un mācīties atbilstoši savām vajadzībām un spējām;
- iegūt jaunas zināšanas, attīstīt prasmes un darboties iepriekš nezināmās situācijās.

Vakara (maiņu) skolu tālmācības kultūra, kas atbalsta priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mācīšanās vajadzības

Individuālās tālmācības *organizatoriskajai un didaktiskajai kultūrai* ir šādas sociāli vājās puses (trūkumi): ja 18-24-gadīgie par maz izmanto saziņu tiešsaistē, tad viņi jūtas vientuļi. 18-24-gadīgie uzsver, ka brīžiem „zaudē” mācīšanās laiku, individuāli meklējot problēmu risinājumu. Viņi nevar veikt viņus interesējošās darbības. Mācību kursa organizācijas kārtība un procedūra, kā arī sadarbība ar citiem jauniešiem un pieaugušajiem netiek nodrošinātas tādā pašā mērā kā virtuālajā saziņā un tiešsaistes forumos, **ne vienmēr ir iespēja piedalīties grupu darbā, un viņiem ir nepieciešamas pasniedzēja konsultācijas.**

Vietējās un reģionālās kopienas prakse, kas atbalsta priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mācīšanās vajadzības

Vietējā un reģionālajā līmenī ir šādi vakara (maiņu) skolu atbalsta prakses piemēri:

Zemgales vietējās un reģionālās kopienas prakse, kas atbalsta priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mācīšanās vajadzības

- Informācijas apmaiņa, 22 pašvaldību izglītības speciālistu darba grupas tikšanās, kā arī pārstāvniecība valsts līmenī konsultatīvās padomēs un izglītības forumos.
- Veiksmīgi projekti mūžizglītības jomā.
- Kopīgi pasākumi, lai radītu jaunos uzņēmējus profesionālajās skolās.
- Ārpuskolas un pašpilnveides iespējas jauniešiem no riska grupām.
- Pašvaldību finansēta atbalsta personāla komanda, kurā ietilpst sociālais pedagogs, pedagoga palīgs, bibliotekārs, psihologs, laborants, sekretārs, māmiņu istabas aukle, kas strādā kopā vienotā vadības struktūrvienībā (Jelgava).

Kurzemes vietējās un reģionālās kopienas prakse, kas atbalsta priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mācīšanās vajadzības

- Iepriekšējās izglītības atzīšanas uzsākšana. Jelgavas novada vakarskola var kļūt par nozīmīgu pamatizglītības (pirmā līmeņa vidējās izglītības) iepriekšējās izglītības atzīšanas centru Kurzēmē, pateicoties eksternāta pieredzei un pašvaldības atbalstam.

- Laba sadarbības pieredze ar uzņēmēju kopienu un labā ārpuskolas pasākumu prakse (Talsi).
- Moderna izglītības infrastruktūra un labā prakse nodarbinātības sekmēšanā (Ventspils).

Latgales vietējās un reģionālās kopienas prakse, kas atbalsta priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mācīšanās vajadzības

- Vakarskolām ir nodrošinātas iespējas izstrādāt izglītības politiku reģionā.
- Izglītība pieaugušajiem ar zemu izglītības līmeni (Daugavpils).
- Konsekventa izpratne par mūžmācīšanos un tās īstenošanu izglītībā (Preiļi un Balvi).

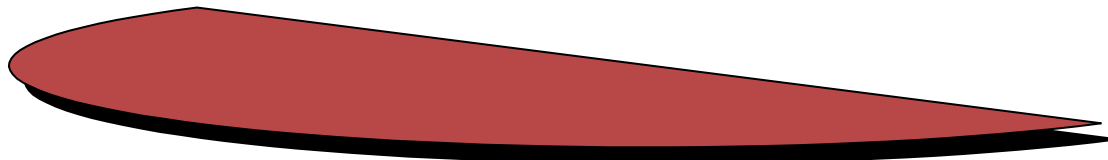
Vidzemes vietējās un reģionālās kopienas prakse, kas atbalsta priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mācīšanās vajadzības

- Sociālā un emocionālā labklājība tiek veicināta ģimeniskā vidē (Gulbene).
- Labā prakse gatavošanās pārbaudes darbiem un eksāmeniem. Bibliotēka, kā vakara (maiņu) skolas mācīšanās centrs (Madona).

Šādi „labās prakses” pamatelementi ir konstatēti vairākos gadījumos visos plānošanas reģionos:

- Izglītības piedāvājums: pilna laika klātie, neklātie un tālmācība.
- Vidusskolā ir atsevišķas stundas (klases), kur priekšlaicīgi mācības pārtraukušajiem ir nodrošināta iespēja mācīties tālmācības veidā, izmantojot skolas Moodle platformas e-vidi. Tas ļauj katram izglītojamam izvēlēties mācīšanās veidu, kas viņam ir vislabāk piemērots.
- Jau vairākus gadus skolas meklējušas piemērotāku risinājumu individuālajām konsultācijām. Tieši tagad šāds princips ir atrasts: nodarbības notiek 3 vai 4 dienas (vakarus) nedēļā no pirmdienas līdz ceturtdienai, piektdien skola piedāvā konsultācijas jauniešiem un pieaugušajiem, kuri ir atgriezušies izglītībā (darba stundās). Vakarskolu skolotāji sniedz konsultācijas katru otro nedēļu. Jauniešiem un pieaugušajiem ir vieglāk plānot savu laiku; vakarskolu skolotāji var konsultēt ilgāku laiku.
- Ja nepieciešams, vakarskolas izstrādā individuālos plānus kopā ar izglītību priekšlaicīgi pārtraukušajiem. Ja izglītību priekšlaicīgi pārtraukušais nevar ierasties uz skolu personīgi, vakarskolas piedāvā tiešsaistes konsultācijas, piem., ar konferenču rīku, kas ir integrēts Skype vai Moodle vidē.

KĀDS ATBALSTS IR NEPIECIEŠAMS VAKARA (MAIŅU) SKOLĀM?

Pastāv problēmas vakara (maiņu) skolu praksē, kas kavē **priekšlaicīgi mācības pārtraukušo atgriešanu otrās iespējas formālajā izglītībā** (skat. 1.tabulu), par kurām tika diskutēts pētījuma noslēguma diskusijā. To risināšanai ir nepieciešams valsts un pašvaldību atbalsts.

1.tabula

Problēmas vakara (maiņu) skolu praksē, kas kavē priekšlaicīgi mācības pārtraukušo atgriešanu otrās iespējas formālajā izglītībā reģionālā skatījumā

Plānošanas reģions	Problēmas vakara (maiņu) skolu praksē
Reģions A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dokumentācija, ko prasa dienas skolai, pilnīgi neatbilst vakarskolai, jo – kā neklātienē iespējami semestri? Ja ņemam par pamatu ieskaiti, tad semestru nav, ir vērtējums, rezultāts. Ir ieskaites, un viņš kārtu atbilstoši savā laikā, līdz ar to IZM izstrādātā dokumentācija nedarbojas. 2. Kā trūkums skolām, kas strādā ieslodzījuma vietās - ja ir atbalsts no ieslodzījuma vietas administrācijas apmeklētības nodrošināšanā, tad ir cits jautājums, bet, ja joprojām likumdošana neparedz alternatīvas, atrodoties ieslodzījumā – mācības vai profesijas apguve, ja ir brīva izvēle, iet uz mācībām vai nē, tad no skolas puses ir ļoti grūti ietekmēt šo apmeklētību. Ja mēs maksājam, nodokļu maksātāju nauda tur ienāk, un, neskatoties uz to, var nākt uz mācībām un var nenākt. Jāstrādā pie motivācijas. 3. Oficiāli rakstīt nedrīkst tabelē konsultācijas. Ar to viss izteikts. Tātad vidējās izglītības skolotājs, palīgskolotājs vidusskolā nepienākas. Metodīķis – nepienākas vakarskolā. Sāksim skaitīt visus mīnus, kas mums nepienākas, bet mums ir vajadzīgs. Ir vajadzīgs metodīķis, studiju konsultants, konsultants e-apmācībā. Pilnīgi nepieciešamas vienības, bet ir tā, kā ir. 4. Arī mūsu vakara (maiņu) skolā ir cīņa. Mums nīkst arī krievu klases. Mums vajag saglabāt obligāti lielo X vidusskolu. 5. Esam skola, kurai 2010. g. pievienoja vakara un neklātienes programmas. Pierādām, ka esam vajadzīgi, bet arī esam vajadzīgi. Skolēnu skaits nav samazinājies. 6. Pirmo reizi ir pilngadīgi skolēni; palielinās skolēnu skaits, kuri vēlas vienā gadā apgūt divas klases – organizē viņiem sesijas, tas ir kas nebijis. Tālmācība jau ir zināma, e-mācības arī pāris gadus, bet tieši, ka vienā gadā vēlas vairākas klases apgūt – tas ir salīdzinoši jauns. Tas ir papildus darbs. Protams, skolēniem tiek dotas tiesības piedalīties skolotāja vadītajās stundās gan vienā klasē, gan otrā, atbilstoši viņa spējām un vajadzībām. Ēka ir celta 1500 cilvēkiem un kura stāv tukša. Tagad viņiem iedotas vakara klases, kuras nāk no rīta, kurās apsēdina visus nesekmīgos no dienas skolas, un šogad viņi beidz 5 cilvēki, bet tas ir normāli pilsētas deputātu domāšanā. Tā ir valstiska lieta, un, ja valsts to nesakārtos, tad tā arī būs. 7. Mums jābrauc ciemos uz novadu, jārūnā. Deputāti neiedziļinās tādās lietās. Viņus nodarbina jautājums – kā efektīvāk izmantot telpas – un viss. Pustukšas skolas, kaut kas jādara. Viņi nav speciāli pret vakarskolām, tā nav, bet viņi galvenokārt domā, kā efektīvāk izmantot resursus.

Plānošanas reģions	Problēmas vakara (maiņu) skolu praksē
Reģions B	<p>8. <i>Daudzi darba devēji saka – es negribu, lai viņš iet mācīties, lai viņš ir darbā.</i></p> <p>9. <i>Ir situācijas, kad grib, lai mācās, bet palaist uz mācībām – nē.</i></p> <p>10. <i>Pēdējā laikā parādās daudz celtnieku, augstas klases pieprasītu speciālistu, jo izmanto jaunus materiālus un jābrauc uz Vāciju vai citu vietu, kur tos ražo, mācīties, bet tur pretī ņem tikai ar vidējo izglītību.</i></p> <p>11. <i>Esam definējuši arī izglītības programmā, ka katrs mācās savā tempā. Un līdz ar to mums ir tie, kas divus gadus vienā gadā veic. Ir tādi, kas gada vidū tiek pārcelti, līdz ar to ir problēmas ar dokumentāciju. Ir tādi, kuriem izdevīgi mācīties pa cikliem priekšmetus. Šo mēnesi viņš iet uz ģeogrāfiju, nākošajā viņš mācīsies citu. Mēs viņam to pieļaujam. Mēs pašlaik strādājam pie tā, kāds būs galīgais modelis. Uzreiz to nevar izdomāt.</i></p> <p>12. <i>Mums arī ir tālmācība, bet programmas netaisām, paliekam pie metodes; visi materiāli Google sistēmā ir, viss notiek. Jūtam konkurenci savā starpā: tikko ir tālmācība, tā mēs ielaužamies cita teritorijā</i></p> <p>13. <i>Strādājam piektdienas vakaros un sestdienās. Kā ar samaksu? Jābūt 2 brīvām dienām. Skolotāji neprotestē, jo jāizdzīvo.</i></p>
Reģions C	<p>14. <i>Kad atnāk uz mūsu skolu, jūtas nonākuši citā vidē, tāpēc nevajadzētu vienā ēkā izvietot vidusskolu un vakarskolu.</i></p> <p>15. <i>Ja runājam par pedagogu motivācijas sistēmu, par novērtēšanu, nedrīkst visu pedagogu veikumu, skolotāja darba kvalitāti vērtēt pēc A, B līmeņiem, pēc olimpiāžu rezultātiem. Tur ir daudz komplicētu īsti neizmērāmu lietu. Kā izmērīt cilvēka laimes sajūtu, iekšējo apmierinātības sajūtu?</i></p>

Kā rāda starptautiskā pieredze un veiktā pētījuma rezultāti, nepieciešams izglītības, zinātnes, sabiedrības veselības un ekonomiskās izaugsmes valstisks kopskatījums, un līdz ar to nevis uz līdzekļu sadali pēc „ministriju politiskā atbalsta principa”, bet konsolidējot dažādu ministriju finansiālos līdzekļus **stratēģiskās ilgtspējīgās programmās, viena no kurām būtu priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas novēršana kā** prioritāte Latvijas situācijā (kā nacionālās valsts attīstības situācijā). Valstī bērnu izglītībai (dienas skolas, kurām jāmainās, lai kļūtu par bērnu attīstības, nevis mācību satura centrētiem) un pieaugušo izglītībai (vakara/maiņu/neklātienes/eksternāta/u.c.) ir jābūt savstarpēji saistītām, bet nevienādotām shēmām (pieaugušo izglītības shēmas ir izveidotas lielākajā daļā Eiropas valstu, šobrīd vēl pastāv Latvijā, bet to skaits tiek strauji samazināts dažās pašvaldībās), kas ir pretrunā ar Eiropas Savienības politiskajām pamatnostādnēm (*European Commission, 2010a,b; 2011a,b; 2013a,b,c,d,e; 2014a,b,c; European Parliament, 2011*), jo:

1. Pieaugušie ir cilvēki, kuriem ir jārūpējas – morāli un finansiāli - par saviem ģimenes locekļiem, un tie var būt arī jaunāki par 18 gadiem.
2. Vakara (maiņu) skolas ir dienas skolām alternatīvs izglītības piedāvājums: cits režīms (sesijas, ikmēneša tikšanās ar pieaugušo izglītotājiem, tālmācības, klātienes un individuālo konsultāciju kombinācijas, izglītības laika dažādība u.c.) un cita ģimenes, izglītības un kultūras vides nepietiekamības kompensējošā pieaugušo izglītības un kultūras vide vakara (maiņu) skolās.
3. Vienkārši „fīziski” un „mehāniski” integrējot vakara (maiņu) skolas dienas skolās, pastāv risks, ka ar pieaugušajiem strādās tie paši skolotāji, kuri strādā ar bērniem, izmantojot bērnu mācīšanas saturu, mācību organizācijas un vērtēšanas formas un metodes utt.
4. Pētījuma rezultāti liecina, ka Latvijas vakara (maiņu) skolu darbības centrā ir tieši šie jaunie

izaicinājumi, kurus vakara (maiņu) skolas ir laikus uztvērušas un pārvērtušas par pieaugušo izglītības vajadzībām atbilstošām iespējām, kas ir tā „labā prakse”, par kuru vakara (maiņu) skolām būtu jāpiemaksā, nevis jāšoda. Par to rakstīts OECD 2014. gada pētījumā: „Skolotājs, kas strādā vakara skolā (kur iepriekš minētais īpatsvars ir 100%), nopelna par 7% līdz 8% vairāk par vienu darba slodzi, un aptuveni 10% vairāk mēnesī, nekā skolotājs kādā pamatskolā, kura neīsteno vakara (maiņu) programmas; citi apstākļi ir vienādi” (Piezīme: *Mūsu (OECD) rezultāti atšķiras no Hazana atrastajiem (2010), kas pamatojās uz 2010. gada datiem. Mūsu (I.M.: OECD) dati attiecas uz 2014. gada februāri, pirms vakara skolu koeficients tika samazināts no 0,82 uz 0,75, OECD, 2014, 112.lpp.*).

5. Taisnīgums ir galvenais mērķis. Labi izstrādāta finansējuma formula ir vispārredzamākā un taisnīgākā metode skolu finansēšanā. Patiesās priekšrocības pašreizējā „nauda seko skolēnam” formulā, kura ir kā galvenais virzītājs personāla nolīgšanā un budžeta sastādīšanā un kura pamatā ir brīvā izvēle un stimuls vietējiem politikas veidotājiem piešķirt naudu efektīvi, būtu jāsauglabā. Bet ne visi skolēni ir vienādi, un „tīrs” finansējums uz vienu iedzīvotāju nerisina specifiskās vajadzības. Finansējuma formulas vienmēr ņem vērā daudzus faktorus, nevis tikai skolēnu skaitu. Uz vajadzībām balstītu mainīgo grupu koeficientu izmantošana vislabāk veicina vienlīdzību. Latvijas gadījumā pārskatītajai finansējuma formulai vajadzētu ātrāk reaģēt uz skolēnu un skolu īpašām vajadzībām (*OECD, 2012*).
6. Ir nepieciešams pieaugušo izglītības finansējuma modelis, „kas balstās uz pieaugušo mācīšanās vajadzībām, nevis tikai uzņemto skolēnu skaitu. Pieaugušajiem, kuriem ir īpašas mācīšanās vajadzības un vakara (maiņu) skolām ir nepieciešami lielāki resursi, lai panāktu taisnīgākus mācīšanās rezultātus: „uz vajadzībām balstītie mainīgie jāiekļauj finansējuma formulā. Identificēt un izsvērt nevienlīdzības rādītājus ir politikas prioritāšu jautājums. To pamatā ir jābūt skaidri definētām pieaugušo grupām (*I.M. komentārs: maznodrošinātie, ar speciālām un īpašām mācīšanās vajadzībām - obligāto izglītību priekšlaicīgi pārtraukušie nepilngadīgie, pieaugušie, trešo valstu valstspiederīgie u.c.*), uzticamai statistikai par to skaitu, un formulas koeficientiem, kas atspoguļo reālās izmaksas, kas saistītas ar papildu atbalstu šiem skolēniem. Papildu pienākumi būtu jāiekļauj amatalgas aprēķinā. Profesionālis māca, sagatavo un plāno nodarbības, raksta un labo mājas darbus un testus un strādā ar skolēniem, kuri atpaliek no mācībām vai kuri ir ārkārtīgi talantīgi. Tie ir skolotāja pamatpienākumi un tiem būtu jābūt iekļautiem viņu darba aprakstā ... Pašreizējā sistēma, kas identificē papildu pienākumu sarakstu un to finansē atalgojumu, nav produktīva un rada nevajadzīgu nenoteiktību” (*OECD, 2014, 108.lpp.*).

GALVENIE SECINĀJUMI UN IETEIKUMI

MĒRĶTIECĪGAI OTRĀS IESPĒJAS FORMĀLĀS IZGLĪTĪBAS KOMPENSĒJOŠAS STRATĒGIJAS IZSTRĀDEI

EIROPAS UN ĀZIJAS MŪŽMĀCĪŠANĀS PERSPEKTĪVĀ

Lai īstenotu mērķtiecīgu priekšlaicīgās mācību novēršanas valsts stratēģiju izglītības politikā, kompensējošo pasākumu veikšanai, jāievēro pamatprincipu kopums, kuri ir vienlīdz būtiski profilaksei, intervencei un kompensācijai (*European Commission, 2013c, 18.-22.lpp.*).

Pirmkārt, visu vecumu audzēkņiem jābūt izglītības centrā ar uzsvāru uz jauniešu un pieaugušo stipro pušu un talantu attīstību. Vakara (maiņu) skolas nodrošina iespēju katram, kas atgriežas izglītībā vakara (maiņu) skolās, justies cienītiem un just, ka viņu individuālās stiprās puses, spējas un īpašās vajadzības tiek atzītas. Tāpēc vakara (maiņu) skolām, kā Eiropas un Āzijas kompensējošās izglītības labas prakses īstenotājām, nepieciešams radīt apstākļus, kuros jaunieši var darboties un attīstīties.

Otrkārt, vakara (maiņu) skolas nodrošina pretimnākošu, atvērtu, drošu un draudzīgu mācīšanās vidi, kurā jaunieši un pieaugušie jūtas pamanīti, novērtēti un kā daļa no kopienas. Vakara (maiņu) skolām ir potenciāls dot iespējas jauniešiem un pieaugušajiem izmantot tradīciju kopšanas, piederības un pašizpaušmes izjūtas, prasmes un zināšanas, kas ļauj tiem būt aktīviem pilsoņiem un iegūt pozitīvu statusu sabiedrībā. Vakara (maiņu) skolas nodrošina iespējas, lai palīdzētu audzēkņiem veidot uzticību un attīstīt vēlmi mācīties.

Treškārt, dažādu līmeņu izglītības darbiniekiem un sabiedrībai ir jābūt informētiem par *priekšlaicīgi mācības pārtraukušo otrās iespējas formālo izglītību kā kompensējošās izglītības Eiropas un Āzijas labo praksi, kā arī par priekšlaicīgās mācību pārtraukšanas* izaicinājumiem, to galvenajiem cēloņiem un veidiem, kā to novērst. Vakara (maiņu) skolām un skolotājiem ir jābūt prasmēm, pieredzei un resursiem, lai nodrošinātu jauniešiem un pieaugušajiem viņiem nepieciešamo atbalstu mācīšanās procesā.

Jāatrod pareizais līdzsvars starp otrās iespējas formālās, neformālās un informālās mācīšanās iespējām izglītības sistēmas struktūrā, neskatoties uz nepietiekamu izglītības finansējumu. Pasākumu koordinēšana vakara (maiņu) skolu, vietējā, reģionālā un valsts līmenī palīdz izvairīties no provizorisks pārklāšanās un nepilnībām. Priekšlaicīgam mācību pārtraukšanas riskam pakļautajiem jauniešiem un tiem, kuri jau ir priekšlaicīgi pārtraukuši mācības, jānodrošina viegla piekļuve otrās iespējas formālās izglītības iespējām vakara (maiņu) skolās un mērķtiecīgs atbalsts.

Kopumā pētījumā atklātie pierādījumi ir saskaņā ar „pretestības teorētiķu” argumentiem. Pirmie skološanas „pretestības teorētiķi” apgalvo, ka pat tad, ja skolēni nav informēti par priekšlaicīgas mācības pārtraukšanas problemātiku, viņi pretojas sabiedrības uzspiestai izglītības unificētai struktūrai ar tās apspiedošām sociālām mijattiecībām (Willis, 1977). Ņemot to vērā, tiek pamatots pieņēmums, ka skolēni **noraida vairāk mācību formu, nevis mācību būtību**, dodot priekšroku formālai „otrās iespējas izglītībai”, kas ir īpaši svarīgi attiecībā uz „atkārtotu iesaistīšanos procesā” (McFadden, 1996), apgalvojot arī to, ka lielai daļai jauniešu ir brīdis dzīvē, kad viņi noraida mācības un uzreiz attiecīgi rīkojas (pamet izglītību), nolemjot, ka racionālāk būtu dot priekšroku kādai sociālai mobilitātei, kas sola ekonomiskās priekšrocības (Munn&McFadden, 2000). Tieši tādēļ nepieciešamas jaunas elastīgas mācīšanās iespējas, kas ir orientētas uz pieaugušo mācīšanās rezultātiem un pieaugušo izglītības īpašo vajadzību risināšanu. Tas palīdzēs pieaugušajiem (18-24) atkārtoti iegūt uzticību mācībām, nevis vienkārši koncentrēties uz „izglītības iegūšanu”. Tāpēc ir pierādījumos balstīts secinājums:

1. Izglītības priekšlaicīga pamešana ir sarežģīta parādība, un, lai to samazinātu, ir nepieciešama spēcīga politiska apņemšanās, kas saistīta ar visaptverošu kompensējošas izglītības sistēmu, ko Latvija var izmantot efektīvai politikai priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas individuālu iemeslu mazināšanai. Pētījuma gaitā ir identificēts, ka priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas parādībai ir kopīgas iezīmes Eiropas un Āzijas valstīs.
2. Izglītības priekšlaicīga pamešana ir cieši saistīta ar sociāli nelabvēlīgu situāciju un zemu izglītības līmeni. Jauniešiem, kuriem vecāki ir ar zemu izglītības līmeni un kuri nāk no sociāli nelabvēlīgas vides, ir lielāka varbūtība pārtraukt mācības pirms vidējās izglītības līmeņa sasniegšanas, nekā citiem jauniešiem.

Pamatojoties uz pētījumā konstatētajiem labās prakses piemēriem, kā arī uz kontrolsarakstu, kuru ir izstrādājusi tematiskā darba grupa (European Commission, 2013c), pašreizējās politikas pašnovērtējumam un izglītību priekšlaicīgi pārtraukušo skolēnu skaita samazināšanai, ir noteikti nepieciešamie kompensējošie pasākumi, lai veicinātu priekšlaicīgi mācības pārtraukušo iesaistīšanos izglītībā, un formulēti priekšlikumi valsts kompensējošas stratēģijas izstrādei, kas pamatoti vakara (maiņu) skolu labajā praksē.

- 1) Tādām kompensācijas shēmām kā otrās iespējas shēmas jābūt **pieejamām** visiem jauniešiem.

Pieejamas un atbilstošas otrās iespējas shēmas: otrās iespējas izglītības „labā prakse” atrodama dažādu valstu institucionālās izglītības sistēmās, kuru nozīmei ir tendence pieaugt. Otrās iespējas formālās izglītības shēmām jābūt viegli sasniedzamām un pieejamām visiem iedzīvotājiem, kam ir interese par savas izglītības turpināšanu, un tām jāreaģē uz jauniešu dažādību un vietējo darba tirgu, nodrošinot elastīgas mācīšanās iespējas, kas jauniešiem piedāvā piekļuvi procesiem un resursiem dienas, nedēļas, ceturkšņa vai gada ietvaros: sesijas, brīvdienas, vakara nodarbības, konsultācijas u.c.. Latvijā tam pietrūkst politiskā un institucionālā ietvara attiecībā uz normatīvo regulējumu saistībā ar elastīgas mācīšanās piedāvājumiem.

Nepieciešami pasākumi otrās iespējas formālās izglītības ģeogrāfiskās pieejamības uzlabošanai, lai novērstu izglītības priekšlaicīgu pamešanu, kas ir saistīta ar iemeslu - profesionālā skola nav tuvu mājām (laukos: 2 gadījumi, abi no Vidzemes, piem., Gulbenes pašvaldība), Vidzemes plānošanas reģionā (blakus Latgales reģionam), kompensējošie pasākumi ir saistīti ar dažāda veida izglītības iestāžu (arodskolas, profesionālās izglītības iestādes, vakarskolas) izvietojumu.

E-mācīšanās kā iespēja nodrošināt dažādu veidu saziņu starp vakarskolu skolotājiem un skolēniem, kā arī starp pieaugušajiem izglītojamiem izmantošanas veicināšana ir jauna iespēja, lai stimulētu priekšlaicīgi mācības pārtraukušo līdzdalību savas izglītības līmeņa pilnveidē un veicinātu savu personisko un sociālo identitāti un attīstību, kompetenti mācoties pašam.

Attiecībā uz e-mācīšanās izmantošanu, lai uzlabotu otrās iespējas formālās izglītības pieejamību pašvaldības līmenī nepieciešams izmantot vakarskolu „labo praksi”, piesardzīgi uzsākot reorganizācijas darbības, atbalstīt vakarskolas e-mācīšanās lielāka īpatsvara ieviešanā mācību programmās.

- 2) Nepieciešams atbalsts otrās iespējas izglītības augstas **kvalitātes nodrošināšanai atbilstoši** Eiropas kvalifikācijas ietvarstruktūras definētai mācīšanās rezultātu pieejai – zināšana² nevis zināšanas, prasmes iegūt zināšanas un domāt, kā arī prasmes praktiski darīt un kompetenti (patstāvīgi un atbildīgi) rīkoties, kas tiek pieprasīts un atzīts darba tirgū.

Atzīšana darba tirgū: vakarskolu „labajai praksei” ir potenciāls nodrošināt augstu kvalitāti. Tās piedāvā alternatīvu veidu, kā atjaunot saikni starp izglītību un kvalifikācijas iegūšanu. Tām ir liels potenciāls, lai izglītību priekšlaicīgi pārtraukušajiem nodrošinātu iepriekšējās pieredzes atzīšanu. Otrās iespējas formālās izglītības shēmā iegūtās darba tirgū pieprasītas izglītības kvalifikācijas nevis formālās programmas satura apguves atzīšanas un novērtēšanas iespējas deleģēšana ir ļoti svarīgs nosacījums, kas nodrošina piekļuvi informālās mācīšanās daudzveidīgajiem ceļiem.

Attiecībā uz e-mācīšanās izmantošanu mācību (mācīšanas un mācīšanās) procesa kvalitātes uzlabošanai Latvijas vakarskolās jāatbalsta šādi pasākumi:

- Pāreja no pārāk strukturētajām tradicionālajām mācībām klasēs/nodarbībās uz tīmeklī īstenotu elastīgu mācīšanos virtuālajās platformās. Mācību (mācīšanas un mācīšanās) procesiem jānotiek jebkurā laikā un jebkurā vietā.
- Atvērto klašu, atvērto vakara (maiņu) skolu ieviešana. E-mācīšanās procesiem ir lielākas iespējas mūžizglītības jomā. Tiem jāaptver visas pētījumā identificētās priekšlaicīgi mācības pārtraukušo un riska grupas.
- Pāreja no mācību stundu režīma uz jauktā veida mācīšanās režīmu; mācībām jābūt elastīgām, kur skolotāji un skolēni var izvēlēties, kā viņi mijiedarbojas viens ar otru. Mācīšanās var notikt, izmantojot mijiedarbību klātienē vai izmantojot informācijas un komunikāciju tehnoloģijas. 21.gadsimta prasmes/kompetences tiek labāk attīstītas, izmantojot IKT. Kompetences nav tikai kritiskās domāšanas prasmes, tās ietver arī skolēnu un skolotāju radošās, sociālās un tehnoloģiskās prasmes.
- Pāreja no skolotājcentrēta uz skolēncentrētu mācību procesa organizāciju (mācīšanas un mācīšanās) procesu. Mācīšanos stimulē ne tikai skolotāji. Jaunieši var aktīvi iesaistīties mācību organizācijas procesos, jo viņi spēj mācīties, izmantojot internetu.
- Pāreja no mācībām tradicionālajās klases telpās uz virtuālām klasēm. Tradicionālajās klasēs ir fiziskās infrastruktūras, un mācību stundu sarakstus veido skolas administrācija. Nākotnes klasēm jābūt tīmeklī; tātad klases var pastāvēt ārpus telpas un laika dimensijas.

2 Zināšana ir pārliecība par kaut ko, savukārt zināšanas - bāze, uz kā pamata veidot prasmes (I.R.)

- 3) Nepieciešams atbalsts otrās iespējas formālās izglītības **individualizētai** un holistiskai pieejai, atbalstot jauniešus un palīdzot viņiem atkārtoti atgriezties izglītībā, darba pasaulē un sabiedrībā.

Individualizētā un holistiskā pieeja otrās iespējas formālai izglītībai: identificētā vakara (maiņu) skolu „labā prakse” uzsver atbalstu personības attīstībai jauniešu atkārtotai izglītības uzsākšanai. Darba pasaule un sabiedrība ne vienmēr ir atvērtas izpratnei par formālās otrās iespējas izglītības lomu. Pierādījumi liecina, ka jauniešiem jābūt iesaistītiem viņu pašu mācību un attīstības plānu izstrādē, jo pastāv mījsakarība starp mācīšanās rezultātiem, karjeras plāniem un dialogiskās mācīšanās iespējām no pieredzējušiem ekspertiem. Individualizētā un holistiskā pieeja nozīmē:

- mērķtiecīgu otrās iespējas nodrošināšanu, kas ir vērsta uz personības attīstību un iespējām pilnveidot dzīvei nepieciešamās prasmes (piem., mācīšanās komunikācijas, organizatoriskās prasmes, rakstpratību un rēķinpratību, personīgu pašvirzību) un nodarbinātībai nepieciešamās prasmes (piem., IKT darba vietai, uzņēmējspēja u.c.);
- piekļuvi īpašam pašvaldību finansētam atbalstam (piem., psiholoģisks, sociāls vai emocionāls atbalsts), konsultācijas, profesionālā orientācija un praktisks atbalsts (piem., finansiāls atbalsts vai palīdzība, nodrošinot ar mājokli, interneta piekļuvi, transporta un ēdināšanas pakalpojumiem skolā);
- jaunas pedagoģiskās pieejas, piem., dialogiskā mācīšanās pieaugušajiem un savstarpējā mācīšanās nepilngadīgajiem, ārpuskolas projekta darbs un uzsvars uz formatīvo vērtēšanu - jauniešiem nepieciešama atgriezeniskā saite īstajā laikā un vietā ar ieteikumiem par pilnveides iespējām.

Attiecībā uz e-mācīšanos izmantošanu, vakarskolu skolotājiem un skolēniem vajadzētu mācīties un izmantot e-mācīšanos autentiskai, apbalvojošai un veicinošai komunikācijai pieaugušo izglītībā. Jānodrošina forumi, konsultācijas reālā laikā, jautājumi, atbildes, diskusijas, izmantojot pieejamos instrumentus (piem., forumus, tērzētavas u.c.).

Attiecībā uz e-mācīšanos izmantošanu individualizēta atbalsta sniegšanā jauniešiem skolas vadībai un vakarskolas skolotājiem jānodrošina lielāka brīvība e-mācīšanās organizēšanā. Tas nozīmē, ka viņiem jāļauj būt elastīgākiem, kad tieši viņi dod uzdevumus vai māca. Tas varētu notikt vēl naktī vai agri no rīta, ne tikai parastajā darba laikā. Ņemot vērā to, ka e-mācīšanās, ko piedāvā vakarskola, sniedz unikālu iespēju mācīties pat tiem skolēniem, kuri ir izbraukuši no Latvijas, laika dimensija kļūst par izšķirošu aspektu priekšlaicīgai mācību pārtraukšanai. Dažādu valstu iedzīvotājiem laika atšķirība ir jautājums, ko varētu risināt, ļaujot vakarskolas skolotājiem lielāku brīvību, izvēloties darba laiku, pielāgojot to katra jaunieša situācijai.

Klases līmenī jāveicina dialogiskā mācīšanās, lai nodrošinātu individualizētu un holistisku pieeju, atbalstot jauniešus un palīdzot viņiem no jauna dibināt savu attieksmi pret mācīšanos un mācībām. Laba transformējošā (sociālās pārmaiņas sekmējoša) mācīšanās ir mācīšanās kopā: pieaugušo dialogiskā mācīšanās no kompetentiem pieaugušo izglītotajiem ietekmē mācīšanās rezultātus. Dialogiskā mācīšanās ieņem nozīmīgu vietu mācību procesā, un tai vajadzētu ieņemt nozīmīgāku vietu otrās iespējas formālajā izglītībā, tā vietā, lai mācītos slēgtajās klašu telpās vienam no otra, kur bieži nākas mācīties no mazāk pieredzējušiem klasesbiedriem ar negatīvu mācīšanās pieredzi. Ja nav šāda pieaugušo izglītotāja, kurš ir autoritāte 18-24-gadīgajiem, viņi meklē tādu ārpus formālās izglītības iestādēm. Dažos retos gadījumos tāds cilvēks var atrast arī ārpus šīm iestādēm, apkārtējo cilvēku vidū, kas ir kompetenti dzīves un darba situācijās. Bet visbiežāk tas notiek ar jaunu un mazāk pieredzējušu kolēģi/cilvēku.

- 4) Otrās iespējas izglītībai jāsekmē pozitīvās **mācīšanās pieredzes ieguve** un jāpiedāvā elastīgas mācību programmas, kas ir pielāgojamas ikviena konkrētajai situācijai, un tam ir nepieciešams atbalsts.

Virzība uz atšķirīgu mācīšanās pieredzes respektēšanu: Otrās iespējas „labā prakse” nodrošina jauniešiem pozitīvu mācīšanās pieredzi, ja mācību rezultātu izmantošana tiek īstenota jaunās situācijās, attīstot karjeras plānus, mācoties individuāli no vienaudžiem (bērni) un dialogiskās mācīšanās procesā (pieaugušajiem), kas rada jaunu pozitīvu attieksmi pret mācībām un mudina jauniešus atbrīvoties no negatīvas mācīšanās pieredzes un koncentrēties uz pašapziņu, uzticību un motivāciju. Iespējas nodrošināšana jauniešiem domāt pozitīvi par savu nākotni ir pirmais, bet nepieciešamais solis, lai iegūtu kvalifikāciju vēlākā posmā. Panākumu atslēga otrās iespējas izglītībā ir izpratne par sistēmiskajiem un individuālajiem faktoriem, kas ir veicinājuši izglītības priekšlaicīgu pamešanu. Tāpat ir svarīgi saprast faktorus, kas ir ietekmējuši jauniešu lēmumu atkārtoti atsākt mācības.

Elastīgums mācību programmās: vakarskolās mācību programmas ir inovatīvas, atbilstošas un elastīgas struktūras un laika ziņā. Pieaugušo izglītotāji izmanto pedagoģiskās pieejas, kas reaģē uz atsevišķu skolēnu vajadzībām otrās iespējas formālajā izglītībā. Bet ir daudz ar politisko un administratīvo sistēmu ierobežojumiem saistītu problēmu. Latvijas likumdošanā jānodrošina lielāka autonomija attiecībā uz otrās iespējas formālo izglītību. Jābūt iespējai jauniešiem un pieaugušajiem izvēlēties izglītības un mācību programmas, salīdzinoši īsākā laika periodā apgūt tās un turpināt izglītību. Tas ir īpaši svarīgi profesionāli orientētā otrās iespējas formālajā izglītībā. Elastīgumam jāpakļauj arī pasākumi, lai ļautu priekšlaicīgi mācības pārtraukušajiem atgriezties vispārējā izglītībā.

Nozīmīgas e-mācīšanās pieredzes izveide: vērtīgi mācību kursi ir tie, kas izaicina pieaugušos izmantot viņiem nozīmīgus mācīšanās veidus (Mott, 2000, 28.lpp.), kā aktīvās e-mācīšanās formas kopā ar pieaugušo skolotājiem, kuri patiesi rūpējas par sava mācību priekšmeta tēmu jautājumiem, priekšlaicīgi mācības pārtraukušo mācīšanās rezultātiem un mijiedarbību mācīšanas un mācīšanās procesā, spēj sadarboties un mācīties no saviem audzēkņiem. Visbeidzot labām mācībām ir nepieciešams efektīvas atgriezeniskās saiknes mehānisms mācīšanās procesa un rezultātu formatīvai izvērtēšanai, lai notiktu jauniešiem nozīmīga jēgpilna e-mācīšanās un „tīktu panāktas ilgtspējīgas izmaiņas, kas ir svarīgi, ņemot vērā skolēnu dzīves situāciju” (Mott, 2000, 30.lpp.).

Attiecībā uz mācīšanos darbavietā veiksmīgas mācīšanās pieredzes iegūšanai būtu jāīsteno šādi kompensējoši pasākumi:

- Mudināt jauniešus uzņemties atbildību par savu mācīšanos un iesaistīt viņus pašu mācīšanās procesa veicināšanā (piem., pašiedvesma, savu mācīšanās vajadzību diagnostika un novērtējums, savas mācīšanās pārraudzība, savu mācīšanās šķēršļu analīze, savu mācīšanās rezultātu izvērtēšana u.c.).
- Saskaņot jauniešu un pieaugušo vēlmes ar mācīšanās darba vietā piedāvātajām iespējām, piedāvājot formālās un neformālās izglītības iespējas, kas paaugstina motivāciju mācīties darbā saistībā ar kvalifikācijas paaugstināšanu (profesionālo pilnveidi) darbam un saistībā ar tehnoloģiskām vai organizatoriskām izmaiņām, izmantojot jaunus mācīšanās darba vietā veidus - mobilo mācīšanos darba vietā.
- Nepieciešamas precīzas vadlīnijas ieinteresētajām personām un darba devējiem, lai viņi varētu piedāvāt integratīvas formālās un neformālās uz darba vietu orientētas mācīšanās iespējas.

Pasākumi veiksmīgas jauniešu izglītības pieredzes nodrošināšanai klases līmenī: „Labas kompensējošas prakses” atslēgvārds klases līmenī ir „laba skolotāja” klātbūtne, kas spēj sekmēt pozitīvas mācīšanās pieredzes ieguves ceļu vīziju un transformējošas mācīšanās iespējas. Citi pasākumi ir šādi:

- Veicināt izpratni par pieaugušo izglītību kā personisku attīstību, mācīšanos kā cilvēka attīstības veida izpratni un izjūtu.
- Mācīšanās no kļūdām komunikācijā ar pieaugušo izglītotāju, tādējādi pieaugušie izglītojamie kļūst neatkarīgi darbošanās procesā (kompetences attīstības process).
- Mācīšanās sociālās būtības akcentēšana.

5) **Skolotājiem** otrās iespējas izglītībā jāsaņem mērķtiecīgs atbalsts, lai tiktu galā ar plašu uzdevumu klāstu.

Pieaugušo izglītotāju iesaistīšana un atbalsts: pieaugušo izglītotāju loma otrās iespējas formālā izglītībā parasti ir plašāka nekā vispārējā izglītībā. Pieaugušo izglītotāji bieži sniedz konsultācijas un padomus jauniešiem un pieaugušajiem ne vienmēr ar mācībām saistītajos jautājumos. Vakara (maiņu) skolu skolotāji otrās iespējas formālajā izglītībā palīdz jauniešiem veidot pozitīvas attiecības ar pieaugušajiem un sadarboties ar citiem jauniešiem ārpus nodarbībām. Vakarskolu (maiņu) skolu profilam un motivācijai strādāt otrās iespējas izglītībā jābūt svarīgam apsvērumam skolotāju pieņemšanai darbā: otrās iespējas izglītībā skolotājiem jābūt inovatīviem un elastīgiem. Jānodrošina vakara (maiņu) skolu profesionālās pilnveides un tālākizglītības iespējas, t.sk. nepieciešamo kompetentu speciālistu pakalpojumu piesaistē skolai un ārpus tās (piem., piekļuve psihologiem).

Attiecībā uz e-mācīšanās izmantošanu, lai atbalstītu skolotāju profesionālo pilnveidi, būtu jāuzlabo Latvijas vakarskolu skolotāju profesionālās pilnveides pārvaldība, piem., skolotāju IKT kompetenču pilnveide sistēmiskas pieejas ieviešanā e-mācīšanās pārvaldībā. *Skolotāju profesionālās pilnveides sistēmas līmenī* e-mācīšanās ir mācību (mācīšanas un mācīšanās) organizācijas forma, kas prasa jaunas prasmes gan no jauniešiem un pieaugušajiem, gan no vakarskolu skolotājiem. Vakarskolu skolotājiem ir nepieciešams iegūt kompetentas laika plānošanas pieredzi, formulēt paredzētos pieaugušo mācīšanās rezultātus, piedāvāt citus ceļus un atbalstu pieaugušajiem, lai tos sasniegtu, izmantojot dažādus IKT veidus. Tāpēc vakarskolās profesionālās pilnveides sistēmā jāievieš e-mācīšanos kā iespēju palīdzēt vakarskolu skolotājiem šādu pieredzi iegūt, lai pārorientētu savu praksi no pieaugušo mācīšanas paradigmas uz pieaugušo izglītības veicināšanas paradigmu.

Attiecībā uz otrās iespējas formālās izglītības skolotāju profesionalizāciju jāīsteno šādi kompensējoši pasākumi:

- Skolotāju personisko īpašību veidošanos: Latvijas pieaugušo mācīšanās sekmētājiem ir jābūt emocionāli stabiliem, uzmanīgiem un empātiskiem. Šīs īpašības ir nepieciešamas efektīvai savu pienākumu pildīšanai un atbildībai nākotnē.
- Pedagogu didaktiskā kompetence: refleksijas, didaktiski metodiskā, personāla kvalifikācija, plānošana un vadība ir galvenās kompetences, kā arī personiskās kompetences, kas ir nepieciešamas pieaugušo mācīšanās sekmētājiem.
- Jāizvērtē un jāizstrādā jaunas vakara (maiņu) skolu skolotāju izglītības un tālākizglītības programmas, kas sekmētu pieaugušo mācīšanos un mācīšanās sekmēšanai nepieciešamās kompetences.

- Atbalsts vakara (maiņu) skolu skolotāju vakara (maiņu) skolotāju kvalifikācijas ieguvei un tālākizglītībai: Latvijas pieaugušo izglītotāji ir profesija, un vakara (maiņu) skolu skolotāji ir ieinteresēti savā profesionālajā izaugsmē. Pieaugušo izglītotājs viņiem ir nozīmīga profesija, un viņi vēlētos uzlabot savas kompetences, lai turpinātu savu profesionālo pilnveidi. Nākotnē jāprecizē profesionālās pilnveides programmu saturs un noteikumi pieņemšanai darbā pieaugušo izglītībā.

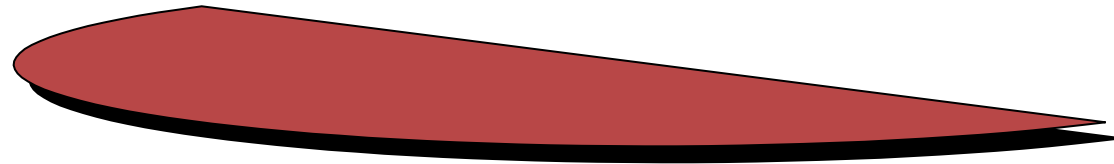
Pierādījumi liecina par labu vakarskolu skolotāju kā pieaugušo izglītotāju *uzdevumu un aktivitāšu individualizācijai*, salīdzinot ar pilna laika skolas darbadienu skolotājiem un neformālās izglītības pieaugušo izglītotājiem. Šim aspektam jābūt akcentētam formālās otrās iespējas izglītības pieaugušo izglītotāju profesionalizācijas perspektīvā.

- 6) Jābūt ciešai **sasaistei** starp otrās iespējas izglītību un vispārējo izglītību (sākotnēju jeb pirmās iespējas).

Attiecībā uz e-mācīšanās izmantošanu, lai uzlabotu sasaisti starp otrās iespējas formālo izglītību un vispārējo izglītību ministrijas līmenī, ministrijas varētu intensīvāk atbalstīt e-mācīšanās ieviešanu vakarskolās, īpaši attiecībā uz elastību un sistēmisku pieeju starp mācīšanās rezultātu orientētām programmām un kvalitātes audita veikšanas veidu un tā normatīvo bāzi. Šobrīd tie vairāk atbilst vispārējai izglītībai un vairāk balstās uz mācību rezultātiem. Tie neietver vakara (maiņu) skolu specifiku darbā ar priekšlaicīgi mācības pārtraukušajiem viņu mācīšanās rezultātu sekmēšanai, veicot mācīšanās rezultātu auditu, nevis uzskaitot mācīšanai veltīto laiku. Būtu jāīsteno šādi konkrēti pasākumi:

- Jāizvērtē infrastruktūras, struktūras, sistēmas procesi vakarskolās, lai arī vispārējā izglītībā sekmētu elastīgas mācīšanās īstenošanu.
- Jāpārskata vakarskolu politika, šai politikai jābūt atvērtai elastībai un atvērtām mācībām un saistītām ar vispārējo izglītību.
- Jāizstrādā mācību materiāli un elastīgas izglītības programmas 18-24-gadīgiem pieaugušajiem, lai katrs pieaugušais izglītojams varētu mācīties sev piemērotā ritmā. Tiem ir jānodrošina mācīšanās rezultāti, kas konsolidēti ar vispārīzglītojošām skolām, nodrošinot atvērtu un elastīgu mācīšanos. Šiem materiāliem jābūt uz mūžmācīšanos orientētiem.

Sadarbība ar profesionālās izglītības programmām: otrās iespējas izglītībā būtu jānodrošina iespēja iegūt oficiālu pamata un vispārējo vidējo izglītību; tikai atsevišķos gadījumos tā būtu apvienojama ar profesionālo kvalifikāciju, izmantojot sadarbību starp vakarskolām un profesionālās izglītības iestādēm atkarībā no jaunieša konkrētajām vajadzībām (priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas izaicinājumu/šķēršļu un to kompensācijas iespēju kopsavilkumu skat. 4. pielikumā).

- Chisholm, L., Lunardon, K., Ostendorf, A., & Pasqualoni, P. P. (eds.) (2012). *Decoding the meanings of learning at work in Asia and Europe*. Innsbruck: University Press.
- Day, C., Stobart, G., Sammons, P., Kington, A. & Gu, Q. (2007). *Teachers matter: Connecting work, lives and effectiveness*. New York: Open University Press.
- European Commission/EACEA/Eurydice/Cedefop (2014a). *Tackling Early Leaving from Education and Training in Europe: Strategies, Policies and Measures*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission/EACEA/Eurydice/Cedefop/Eurostat (2014b). *The Education and Training Monitor, 2014*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission (2014c). *Thematic Working Group on Early School Leaving. Early warning systems in Europe: practice, methods and lessons*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission. (2013a). Europe 2020 target: Early leavers from education and training. Retrieved from http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/themes/29_early_school_leaving.pdf
- European Commission. (2013b). Progress in tackling early school leaving and raising higher education attainment - but males are increasingly left behind. Press release. Retrieved from http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-324_en.htm
- European Commission. (2013c). *Reducing early school leaving: Key messages and policy support*. Final Report of the Thematic Working Group on Early School Leaving. Brussels: European Commission. [pdf]. Retrieved from http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/doc/ELET-group-report_en.pdf
- European Commission. (2013d). Commission Staff Working Document: Assessment of the 2013 national reform programme and convergence programme for Latvia. Accompanying the document “Recommendation for a Council Recommendation on Latvia’s 2013 national reform programme and delivering a Council Opinion on Latvia’s 2013 convergence programme for 2012-2016”. Retrieved from http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/swd2013_latvia_en.pdf
- European Commission. (2013e). Preventing Early School Leaving in Europe – Lessons Learned from Second Chance Education, Retrieved from http://ec.europa.eu/education/library/study/2013/second-chance_en.pdf
- European Commission. (2011a). Tackling early school leaving: A key contribution to the Europe 2020 Agenda. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0018:FIN:EN:PDF>
- European Commission. (2011b). *Commission Staff Working Paper: Assessment of the 2011 national reform programme and convergence programme for Latvia*. Accompanying the document “Recommendation for a Council Recommendation on the National Reform Programme 2011 of

- Latvia and delivering a Council Opinion on the updated convergence programme of Latvia, 2011-2014”. Retrieved from http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/recommendations_2011/swp_latvia_en.pdf
- European Commission. (2010a). *Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth*. Retrieved from http://europa.eu/press_room/pdf/complet_en_barroso___007_-_europe_2020_-_en_version.pdf
- European Commission. (2010b). *New skills for new jobs. Policy initiatives in the field of education: Short overview of the current situation in Europe*. Retrieved from http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/125EN.pdf
- Eurofound (European Foundation for the Improvement of the Living and Working Conditions). (2012). *NEETs – Young people not in employment, education and training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. Retrieved from <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2012/54/en/1/EF1254EN.pdf>
- European Parliament. (2011). *Reducing early school leaving in the EU*. Study. Executive Summary. [pdf]. Retrieved from [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/460048/IPOL-CULT_ET\(2011\)460048\(SUM01\)_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/460048/IPOL-CULT_ET(2011)460048(SUM01)_EN.pdf)
- Lee, T. (ed.), Woo, Y., Kwon, J., Park, J.-O., Fadzil, M., Latif, L., et al. (2013). *e-Learning for Lifelong Learning in Ubiquitous Society: e-ASEM Collaborative Research Paper*. South Korea: KNOU (Korea National Open University) Press.
- Malloch, M, Cairns, L, Evans, K., & O'Connor, B. (Eds.). (2011). *The SAGE handbook of workplace learning*. (pp. 3-17). London: SAGE Publications Ltd.
doi:<http://dx.doi.org/10.4135/9781446200940.n1>
- McFadden, M. (1996). ‘Second chance’ education: Accessing opportunity or recycling disadvantage? *International Studies in Sociology of Education*, 6(1), 87-111. doi:10.1080/0962021960060105
- Mott, V.V., Daley, B, (2000). *Charting a course for continuing professional education : reframing professional practice*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Munns, G., & McFadden, M. (2000). First chance, second chance or last chance? Resistance and response to education. *British Journal of Sociology of Education*, 21(1), 59-75. doi:10.1080/01425690095162.
- OECD. (2014). *Teacher Remuneration in Latvia: An OECD Perspective*. Retrieved from http://www.oecd.org/edu/OECD%20Review%20of%20Teacher%20Remuneration%20in%20Latvia OPS_FINAL.pdf
- OECD. (2012). *Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools*. Paris: OECD.
- OECD. (2010). *Closing the Gap for Immigrant Students: Policies, Practice and Performance. Reviews of Migrant Education*. Paris: OECD.
- Willis, P. (1977). *Learning to labour*. Farnborough: Saxon House.

Āzijas un Eiropas sadarbības Mūzizglītības forums

ASEM LLL Hub ir dibināts 2005.gadā kā oficiālais Āzijas un Eiropas universitāšu izglītības un pētniecības sadarbības tīkls. Ar Valsts izglītības attīstības aģentūras (VIAA) īstenoto projektu „Atbalsts izglītības pētījumiem” no 2011. līdz 2015. gadam Latvija piedalās „**Mūzizglītības politikas nacionālo stratēģiju pilsoņu motivācijas veicināšanai un tālākizglītības un mācīšanās šķēršļu novēršanas pētniecības**” tīklā ar pētījumu par iespējām samazināt 18 – 24 gadīgu skolu nebeigušo jauniešu skaitu.

Sadarbības tīkls veidots, lai kopīgi veiktu pētījumus par mācīšanos mūža garumā, kas kļūst par arvien nozīmīgāku jautājumu gan Eiropā, gan Āzijā.

ASEM LLL Hub veido dialoga platformu pētniekiem, praktiķiem un izglītības politikas plānotājiem, lai izglītības inovācijas un reformas tiktu balstītas uz pierādījumiem.

Tīkls:

Par ASEM LLL Hub

- ▲ piedāvā uz pētījumiem balstītu izglītības politiku;
- ▲ izstrādā rekomendācijas;
- ▲ veido starpkultūru sapratni/dialogu;
- ▲ veicina pasniedzēju un studentu mobilitāti starp diviem pasaules reģioniem.

Sadarbībā ar partneriem ASEM LLL Hub katru gadu organizē starptautiskas konferences un seminārus, veic pētījumus, izdod grāmatas un izplata informāciju. Pētījumu rezultāti tiek prezentēti plašākai sabiedrībai, atbildīgajām ministrijām, akadēmiskajai videi.

Pavisam kopā ASEM LLL Hub veido pieci sadarbības tīkli. ASEM LLL Hub sekretariāts atrodas Dānijā.

Angliski	Latviski	Koordinatorvalsts
1. <i>Development of ICT skills, e-learning and the culture of e-learning in LLL</i>	1. tīkls „IKT prasmju attīstība, e-mācīšanās un e-mācīšanās kultūra mūzizglītībā”	Koreja
2. <i>Workplace learning</i>	2. tīkls „Kompetences attīstība, mācoties darba vietā”	Austrija
3. <i>Professionalisation of Adult Teachers and Educators in ASEM countries</i>	3. tīkls „Pieaugušo izglītotāju profesionalizācija ASEM valstīs”	Vācija
4. <i>National Strategies for lifelong learning with regard to citizens' motivation and barriers to continuing education and training (piedalās Latvija)</i>	4. tīkls „Mūzizglītības politikas nacionālās stratēģijas pilsoņu motivācijas veicināšanai un tālākizglītības un mācīšanās šķēršļu novēršanai”	Ķīna un Dānija
5. <i>Core Competences (piedalās Latvija)</i>	5. tīkls „Pamatkompetences”	Dānija

Latvijas dalība ASEM LLL Hub 4. pētniecības tīklā

Latvijas dalība ASEM LLL Hub 4. pētniecības tīklā Ar projektu „Atbalsts izglītības pētījumiem” no 2011. līdz 2015. gadam Latvija nodrošinās savu dalību ASEM LLL Hub 4. pētniecības tīklā

Latvijas dalība 4. tīklā: „Mūzizglītības politikas nacionālās stratēģijas pilsoņu motivācijas veicināšanai un tālākizglītības un mācīšanās šķēršļu novēršanai” Pētījuma rezultāti parādīs, kādām izmaiņām mācīšanās procesā ir jānotiek, lai, izmantojot esošo izglītības infrastruktūru, efektīvāk jauniešus (18 -24 vecumposmā) ar nepabeigtu pamata vai vidējo izglītību iesaistītu mācīšanās procesā. Pētījumā tiks analizēti šķēršļi (izaicinājumi) un to pārvarēšanas labās prakses piemēri (iespējas).

Avots: http://sf.viaa.gov.lv/lat/viaa_istenotie_projekti/atbalsts_petijumiem_12232/?

2. PIELIKUMS

Izlases aprēķins un pētījuma dalībnieku profila apraksts

Izlases aprēķins tika veikts, izmantojot izlases veidošanas atbilstības (*probalistic*) metodes (Fisher, Arkin and Colton, 1995). 2. - 5. tabula. Izvērstu metožu pielietojumu skat. ziņojuma pilntekstā:

Maslo, I., & Fernandez González, M.J. (2015). *Supporting the Engagement and Reintegration of 18-24 Year Old Early School-Leavers in Lifelong Learning: Evidences for Targeted Compensatory and Preventive Strategy in Education. Report, 31 March 2015.* ESF project "Support to education research" (sub-activity 1.2.2.3.2.). Study on Identification and analysis of new challenges and solutions that have influence on engagement and reintegration of early school-leavers (18-24 aged) in lifelong learning. Riga: University of Latvia, Faculty of Education, Psychology and Art, Scientific Institute of Pedagogy. ISBN 978-9934-527-28-9.

2.tabula

Priekšlaicīgi mācību pārtraukušo, kuri ir atgriezušies otrās iespējas formālajā izglītībā vakara (maiņu) skolās izlases aprēķins

Populācijas kopskaits	% kļūda					
	1%	2%	3%	4%	5%	10%
N _p	N ₁	N ₂	N ₃	N ₄	N ₅	N ₁₀
500	-	-	-	-	222	83
1000	-	-	-	385	286	91
1500	-	-	638	411	316	94
2000	-	-	714	476	333	95
2500	-	1250	769	500	345	96
3000	-	1361	811	520	353	97
3500	-	1458	843	530	359	98
4000	-	1538	870	541	364	98
4500	-	1607	891	545	367	98
5000	-	1667	909	556	370	98
6000	-	1765	938	566	375	99
7000	-	1842	959	574	378	99
8000	-	1905	976	580	381	99
9000	-	1957	989	584	383	99
10000	5000	2000	1000	588	385	99
15000	6000	2143	1034	600	394	100
20000	6667	2222	1053	606	392	100
25000	7143	2273	1064	610	394	100
50000	8333	2381	1097	617	397	100
100000	9091	2439	1099	621	398	100
+ de 100000	10000	2500	1111	625	400	100

Avots: Fisher, S., Arkin, H. y Colton, R.R. (1995). *Introducción a la Estadística*. México: Ateneo.

3.tabula

18-24-gadīgo skaita aprēķins pēc vidējā skaita atsevišķās vakara (maiņu) skolās

Vakara (maiņu) skolas:	Nr.1	Nr.2	Nr.3	Nr.4	Nr.5.	Nr. 6	Nr. 7	Nr.8	Total
18-24-gadīgo skaits	188	58	114	78	97	88	114	151	888

4.tabula

Pieaugušo izglītotāju skaita aprēķins, kuri strādā otrās iespējas formālajā izglītībā vakara (maiņu) skolās

Populācijas kopskaits	% kļūda					
	1%	2%	3%	4%	5%	10%
N_p	N_1	N_2	N_3	N_4	N_5	N_{10}
500	-	-	-	-	222	83
1000	-	-	-	385	286	91
1500	-	-	638	411	316	94
2000	-	-	714	476	333	95
...						

Avots : Fisher, S., Arkin, H. y Colton, R.R. (1995). *Introducción a la Estadística*. México: Ateneo.

5.tabula

Priekšlaicīgi mācību pārtraukušo, kuri ir atgriezušies otrās iespējas formālajā izglītībā vakara (maiņu) skolās un vakara (maiņu) skolās strādājošo skolotāju izlases gala aprēķins

Populācijas kopskaits	% kļūda					
	1%	2%	3%	4%	5%	10%
N_p	N_1	N_2	N_3	N_4	N_5	N_{10}
500	-	-	-	-	222	83
1000	-	-	-	385	286	91
1500	-	-	638	411	316	94
2000	-	-	714	476	333	95
2500	-	1250	769	500	345	96
3000	-	1361	811	520	353	97
3500	-	1458	843	530	359	98
4000	-	1538	870	541	364	98
4500	-	1607	891	545	367	98
5000	-	1667	909	556	370	98
6000	-	1765	938	566	375	99
...						

Avots: Fisher, S., Arkin, H. y Colton, R.R. (1995). *Introducción a la Estadística*. México: Ateneo.

Pētījumu rezultātu publiskošana 2015.gada 25.februārī

ESF finansētā projekta „Atbalsts izglītības pētījumiem” pētījuma „Jaunu izaicinājumu un to risināšanas iespēju identificēšana un analīze, kas ietekmē pieaugušo (18-24 gadi) iesaistīšanos (atgriešanos) mūža mācīšanās procesā” dotā informatīvajā ziņojumā ietvertie rezultāti tika paziņoti 2015. gada 25. februārī, sniedzot informāciju par situāciju vakara (maiņu) skolās:

1. Kas mācās vakara (maiņu) skolās mūsdienās?
2. Kāpēc obligāto izglītību priekšlaicīgi pārtraukušie izvēlas izglītības turpinājumu vakara (maiņu) skolās?
3. Kāds ir „labs” vakara (maiņu) skolas skolotājs?
4. Kādas iespējas nodrošina vakara (maiņu) skolas?
5. Kāds atbalsts ir nepieciešams vakara (maiņu) skolām?

Norises vieta: Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte, B1 auditorija.
Adrese: Jūrmalas gatve 74/76, Rīga, LV-1083.

Norises laiks: plkst. 10:30-12:30.

Videomateriāli:

LU tiešraides videoieraksts (25.02.2015.) <http://www.youtube.com/watch?v=6hA-D0ljzx8>
ChaulaTV videosižets (25.02.2015.) https://chaula.tv/ru/chaula_video/3Mkekj4FFSPV0VV/
Radio Baltkom & Mix TV raidījums krievu valodā „Утро на Балтконе” (26.02.2015.)
<https://www.youtube.com/watch?v=gV4Voas48Ws>

Informatīvās publikācijas plašsaziņas līdzekļos:

Jēkabpils vakara vidusskolas informatīvais ziņojums par 2014./2015. g.

http://www.jvv.lv/pdf/Majas_lapai_2014-2015.pdf (4.lpp.).

Jēkabpils vakara vidusskolas pedagogi un skolēni (18-24 gadi) piedalījās pētījuma aktivitātēs. Pedagogi iepazinušies ar situāciju reģionā un Latvijā, apzinot esošos resursus un iespējas pamatjomā „Mācīšana un mācīšanās”. Notikusi pieredzes apmaiņa starp vakarskolām. Paaugstināta pedagogu profesionālā kvalifikācija, izmantojot savstarpējo mācīšanos darba vietā un apgūstot IT. Apkopota statistiska informācija par Jēkabpils vakara vidusskolu un labās prakses piemēri, prezentācijas ievietojot LU mājas lapā: www.lu.lv

21.01.2015. Vakara (maiņu), neklātienes un tālmācības izglītības programmu īstenotāji iebilst pret IZM ieceri samazināt koeficientu līdz 0,5 <http://www.izglitiba-kultura.lv/zinas/vakara-mainu-neklatienes-un-talmacibas-izglitibas-programmu-istenotaji-iebilst-pret-izm-ieceri-samazinat-koeficientu-lidz-05>

Izglītības iestāžu direktori, kurās īsteno vakara (maiņu), neklātienes un tālmācības izglītības programmas, nosūtījuši vēstuli Izglītības un zinātnes ministrijai (IZM), Pārresoru koordinācijas centram, tiesībsargam,

Latvijas Pašvaldību savienībai, Latvijas Lielo pilsētu asociācijai, Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrībai (LIZDA), arodbiedrībai „Latvijas izglītības vadītāju asociācija” (LIVA), kurā pauž argumentētus iebildumus pret IZM ieceri samazināt koeficientu no 0,75 līdz 0,5 vakara (maiņu), neklātienes un tālmācības izglītības programmām.

20.02.2015. NVA pārstāve piedalīsies ESF finansētā projekta „Atbalsts izglītības pētījumiem” rezultātu izplatīšanas pasākumā <http://www.lm.gov.lv/news/id/6336>

25.02.2015. NVA pārstāve piedalīsies ESF finansētā projekta „Atbalsts izglītības pētījumiem” pētījuma „Jaunu izaicinājumu un to risināšanas iespēju identificēšana un analīze, kas ietekmē pieaugušo (18-24 gadi) iesaistīšanos (atgriešanos) mūža mācīšanās procesā” rezultātu izplatīšanas pasākumā. Tas notiks Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē Jūrmalas gatvē 76, plkst.10.30.

26.02.2015. Projekta pētījuma rezultātu publicēšana <http://nvsk.lv/1/ZINAS/news/261/>

Pirms diviem gadiem mūsu skolā ar aktīvu skolas pedagogu un izglītojamo iesaistīšanos notika ESF finansētā projekta „Atbalsts izglītības pētījumiem” pētījums „Jaunu izaicinājumu un to risināšanas iespēju identificēšana un analīze, kas ietekmē pieaugušo (18-24 gadi) iesaistīšanos (atgriešanos) mūža mācīšanās procesā”. Pētījumā piedalījās vairāk kā 20 Latvijas vakara (maiņu) un neklātienes vidusskolas. Pētījumu vadīja Latvijas Universitātes Pedagoģijas zinātniskā institūta vadošā pētniece prof. Irina Maslo. Tā kā pētījums bija starptautisks un tajā iekļāvās arī citas Eiropas un Āzijas valstis, tad bija ļoti interesanti piedalīties projekta publicēšanas sanāksmē, kurā tika apskatīti 5 jautājumi...

02.03.2015. Pētnieks: Vakarskolām ir augsts līmenis, taču sabiedrībā tās nenovērtē <https://www.e-klase.lv/lv/zina/zinas/aktualitates/petnieks-vakarskolam-ir-augsts-limenis-tacu-sabiedriba-tas-nenoverte/>

Trešdien, 25. februārī, interesenti tika iepazīstināti ar pētījuma par pieaugušo iesaistīšanos un atgriešanos mūža mācīšanās procesā rezultātiem. Pētījumā „Jaunu izaicinājumu un to risināšanas iespēju identificēšana un analīze, kas ietekmē pieaugušo (18-24 gadi) iesaistīšanos (atgriešanos) mūža mācīšanās procesā” analizētas vakara (maiņu) skolas kā *otrās iespējas* jeb pieaugušo izglītības labā prakse Eiropas un pasaules starptautiski salīdzinošā perspektīvā. Rezultāti tika prezentēti Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas zinātņu fakultātē (LU PPMF).

08.03.2015. Pieaugušo iesaistīšanās un atgriešanās mūža mācīšanās procesā <http://rjv.lv/m/sites/view/PIEAUGU%C5%A0O-IESAIST%C4%AA%C5%A0AN%C4%80S-UN-ATGRIE%C5%A0AN%C4%80S-M%C5%AA%C5%BDA-M%C4%80C%C4%AA%C5%A0AN%C4%80S-PROCES%C4%80>

Trešdien, 25. februārī, Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas zinātņu fakultātē interesenti tika iepazīstināti ar pētījuma par pieaugušo iesaistīšanos un atgriešanos mūža mācīšanās procesā rezultātiem, kuru ziņojumu sniedza Latvijas Universitātes Pedagoģijas zinātniskā institūta vadošā pētniece, pētījuma vadītāja, profesore Irina Maslo. Pētījumā „Jaunu izaicinājumu un to risināšanas iespēju identificēšana un analīze, kas ietekmē pieaugušo iesaistīšanos vai atgriešanos mūža mācīšanās procesā” analizētas vakara un maiņu skolas kā „otrās iespējas” jeb pieaugušo izglītības „labā prakse” Eiropas un pasaules starptautiski salīdzinošā perspektīvā. Viens no projekta uzdevumiem bija identificēt jaunus izaicinājumus un šķēršļus un to pārvarēšanas iespējas, kas jāņem vērā, definējot izglītības politiku attiecībā uz pieaugušo ar nepabeigtu pamata vai vidējo izglītību iesaistīšanu izglītības procesā. Pētījuma rezultātu prezentācijas pasākumā tika aplūkoti dažādi jautājumi par to, kas mācās vakara un maiņu skolās mūsdienās, kāpēc obligāto izglītību priekšlaicīgi pārtraukušie izvēlas turpināt izglītības iegūšanu šajās mācību iestādēs, kādas iespējas nodrošina vakarskolas un kāds atbalsts tām ir nepieciešams. Projekts īstenots Eiropas sociālā fonda finansētā projekta „Atbalsts izglītības pētījumiem” ietvaros.

Izaicinājumi un iespējas priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas mērķtiecīgai kompensējošas stratēģijas īstenošanai

Izaicinājumi (šķēršļi) izglītības turpināšanai
Nepieciešamība apvienot darbu un mācības.
Neveiksmīga mācīšanās pieredze.
Nepietiekami attīstītas mūžmācīšanās prasmes.
Nepieciešamība mācīties savā tempā un vietā.
Finansiālās problēmas.
Mācīšanās grūtības.
Priekšlaicīgi mācības pārtraukušie no sākumskolas klasēm, par kuriem vakarskolu skolotājiem tiek pārmests no tiesībsarga puses: <ul style="list-style-type: none"> - Latviski runājošie priekšlaicīgi mācības pārtraukuši no dienas skolām agrīnos izglītošanas posmos. - Krievvalodīgie priekšlaicīgi mācības pārtraukušie no dienas skolām agrīnos izglītošanas posmos. - Izglītojamie ar migrantu izcelsmi (trešo valstu pilsoņi) saistībā ar viņu vecāku mobilitāti. - „Atbirušie” no regulārajām dienas skolām ar īpašām vajadzībām veselības, sociālās uzvedības korekcijā un priekšlaicīgi mācības pārtraukušie cietumos.

Kompensācija
Tādām kompensējošām shēmām kā otrās iespējas shēmas jābūt pieejamām visiem jauniešiem.
Otrās iespējas izglītībai jābūt augsti kvalitatīvai un jāpiedāvā kvalifikācijas Eiropas kvalitātes ietvarstruktūras definētās mācīšanās rezultātu pieeja – zināšana ³ nevis zināšanas, prasme iegūt zināšanas un domāt, kā arī prasmes praktiski darīt un kompetenti (patstāvīgi un atbildīgi) rīkoties, kas tiek pieprasīts un atzīts darba tirgū.
Otrās iespējas izglītībai jābūt augsti kvalitatīvai un jāpiedāvā kvalifikācijas Eiropas kvalitātes ietvarstruktūras definētās mācīšanās rezultātu pieejas – zināšana nevis zināšanas, prasme iegūt zināšanas un domāt, kā arī prasmes praktiski darīt un kompetenti (patstāvīgi un atbildīgi) rīkoties, kas tiek pieprasīts un atzīts darba tirgū. Otrās iespējas izglītībai jānodrošina individualizēta un holistiska pieeja, atbalstot jauniešus un palīdzot viņiem atkārtoti atgriezties izglītībā, darba pasaulē un sabiedrībā. Otrās iespējas izglītībai jānodrošina individualizēta un holistiska pieeja, atbalstot jauniešus un palīdzot viņiem atkārtoti atgriezties izglītībā, darba pasaulē un sabiedrībā.
Otrās iespējas izglītībai jāsekmē pozitīvās mācīšanās pieredzes ieguvu un jāpiedāvā elastīgas mācību programmas, kas ir pielāgojamas katra konkrētajai situācijai.
Jābūt ciešai sasaistei starp otrās iespējas izglītību un vispārējo izglītību. Izpratnes veidošanos par pirmās (sākotnējās) un otrās iespējas formālās izglītības nepieciešamību priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas prevencijā un mācīšanos no otrās iespējas formālās izglītības (vakara/maiņu skolas) ⁴

3 Zināšana ir pārliecība par kaut ko, savukārt zināšanas - bāze, uz kā pamata veidot prasmes un iemaņas (I.R.)

4 Citēts no projekta ietvaros izstrādātā un dotā pētījuma rezultātus paplašinošā promocijas darba pētījuma:

Kulšs, D. (2014) Mācīšanās rezultātu pieeja formālajā otrās iespējas izglītībā. Promocijas darba kopsavilkums. Latvijas Universitāte: 2015. Pieejams Latvijas bibliotēkās.

Kompensācija

Vakara (maiņu) skolas ir sniegušas nozīmīgu ieguldījumu 18-24-gadīgo priekšlaicīgi mācību pārtraukušo atgriešanās izglītībā, tādējādi sekmējot Latvijas progresu to skaita samazināšanai tuvu pie 10%, kas nav labākais, bet viens no labākajiem rādītājiem Eiropas valstīs. Tām ir nepieciešams politiskais atbalsts.

Skolotājiem un citiem speciālistiem, kas strādā ar jauniešiem, ir jābūt informētiem par priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu. Izglītības priekšlaicīgas pamešanas novēršana ir daļa no sākotnējās izglītības, tālākizglītības un profesionālās pilnveides.

Pedagoģiskā atbalsta personāla izglītība un tālākizglītība

Jāliek lielāks uzsvars uz skolēnu iesaistīšanu lēmumu pieņemšanā pirmās un otrās iespējas izglītībā skolas līmenī. Skolas tiek aicinātas izstrādāt pasākumus un politiku, lai labāk iesaistītu skolēnus lēmumu pieņemšanā skolas līmenī.

Augstas kvalitātes vadlīnijām vajadzētu būt pieejamām visiem skolēniem, jo īpaši pārejas posmos (piem., no pamatzglītības (pirmā posma) uz vidējo izglītību (otro posmu)).

Skolēniem jānodod iespēja agrīnā posmā gūt pieredzi **darba** pasaulē, lai izprastu darba prasības un darba devēju vēlmes.

ESF projekts Nr. 2011/0011/1DP/1.2.2.3.2/11/IPIA/VIAA/001 „Atbalsts izglītības pētījumiem”
(1.2.2.3.2.apakšaktivitāte)

Vairāk informācijas:

http://sf.viaa.gov.lv/lat/viaa_istenotie_projekti/atbalsts_petijumiem;

<http://www.lu.lv/par/projekti/es/2007-2013/esf/atbalsts-petijumiem/atbalsts-izglitibas-petijumiem/izaicinajumi2/nc/>